

Incipit liber quem proposuit frater Jacobus de cassolis ordinis fratrum predicatorum qui intitulat liber de moribus hominum et officiis nobilium super ludo scacorum. Incipit prologus huius libri de ludo scacorum.

Altoz fratrum ordinis nostri et diversorum secularium precibus persuasus munus requisitum dudum negavi ut transcriberem ludum scacorum ut regiminis morum ac belli humani generis docuimus. Sane enim illi ad prologum de clama elimatoze potuerunt multisque nobilibus placuisse et materia honoris eorum ac dignitati curam ascribere mones eos ut si formas ipsorum mentis implerent bellum ipsum et ludi uirtute corde poterant facilius obtinere. Hunc autem libellum de moribus hominum et de officiis nobilium si placet intitulari decreui. Et ut ordinarius procedam in eo ad ipsum opus capitula preposui ut quod in eo sequitur plene elucescat. Tractatibus autem quatuor ipsorum operum ipse nouerit esse distinctum.

Incipiunt capitula totius operis.

- t Tractatus primus de causa inuentionis ludi scacorum.
- Capitulum primum sub quo rege inuenit ludo
- Capitulum secundum in quo quis ludum inuenit.
- Capitulum tertium de triplicibus inuentionibus ludi pacis
- t Tractatus secundus de formis scacorum nobilium.
- Capitulum primum de forma regis et de his que ad regem pertinent
- Capitulum secundum de forma regie et de moribus eius
- Capitulum tertium de formis aliphilorum officijs et moribus eorum.
- Capitulum quartum de militibus officio et moribus eorum

Capitulum quintum de forma rochorum officio et moribus eorum.

t Tractatus tertius de formis et officiis popularium.

- Capitulum primum de agri cultura.
- Capitulum secundum de operarijs fabulorum.
- Capitulum tertium de laificio norarijs et pillipacijs
- Capitulum quartum de mercatoribus et capsozibus
- Capitulum quintum de medicis et pigmentarijs
- Capitulum sextum de tabernarijs et hospicia tenentibus seu albergatozibus.
- Capitulum septimum de custodibus ciuitatis officialibus comunis.

Capitulum octimum de prodigijs ribalois luxozibus et cursozibus

t Tractatus quartus de progressu et motu eorum.

- Capitulum primum de scacherio in genere
- Capitulum secundum de progressu regis.
- Capitulum tertium de progressu regine.
- Capitulum quartum de progressu aliphiloz
- Capitulum quintum de progressu militum.
- Capitulum sextum de processu rochorum.
- Capitulum septimum de progressu popularium
- Capitulum octimum de epilogatione predictoz

Tractatus primus de causa inuentionis ludi

capitulum primum sub quo rege ludus inuenit
i Inter omnia mala signa in homine unum est quando aliquis homo non timet deum per culpam et homines offendere per inordinatam uitam quod non solum correctiones negligit sed correctores affligit quemadmodum de nezone imperatore legitur quod ipse senecam magistrum suum occidit eo quod increpationes ipsius ferre non posset et de herode qui beatum Iohannem occidit. Et de ergo cuius mox adag regis babilonie hominis laici inuisti crudelis qui patris corpus nabocodonosor scilicet in trecentas partes diuisit et trecentis uulturibus dedit comedit

videntur hic ludus inuentus est qd
moribus hoium z officijs nobilium i
plogo titulari decreui hic at. Rex i
ter mala alia unum habebat pessimu
qz correctores suos occidebat z incre
patioes oderat. Quic simulabat pr su
us nabucodonosor qui dum somnia
set z nigillans non recordaretur som
nij uoluit occidere omnes sapientes ba
bilonis eo quod nec ipsum somnium
regi poterant inuicare ut habetur in
libro danielis pphete. **Oppinan**
tur autem aliqui hunc ludum inuentu
fuisse tpre belli troiani sz hoc no habz
ueritatem. Nam acaldeis ad grecos
transiuit ut dicit grecus diomedes qui
iter philosophos pmo fama inter gre
cos accepit z postmodu alexandi re
gisteporib' ita egiptu qz pres austra
les orbis fama sua occupauit. qre ue
ro sic in mudo famosus extiterit in se
quenti tertio capitulo nos dicemus.

Capitulum tertium de triplici causa

h Cuius ludi ac nouitatis i uen
tor extitit quida philosophus ori

entalis noie xerxes apud caldeos ul
philometor apud grecos qd id est a
pat latinos qz msure sine iusticie ama
tor huius hois fama apud grecos. et
athenienfes i tantu excreuit ut post
modu multi pbi philosophi z scie ama
tores hoc a pgenitorib' suis nomi acci
perent. Tante. n. iusticie extitit ut mo
ri potius elligeret qz si multate seqns
in delicijs regalibus spreta iusticia ui
tam finire. Na cum philofus uide
ret regis uitam detestabile z nemo eu
culpare auderet ppter crudelitatem qua
i hoium sapietu necesse ostederat zoga
tu populi neglecta uita morti se expo
suit malens p iusticia uita finire qz
ad modicu tps ea ducere malis mori
bus ifamata quod idem effecit.

cit ualerius maximus qd theodorus
cireneus qui fuit affixus cruci pro eo qz
regem luxuriantu p suis obsecris. z in
iustis actib' increpare ausus e qui cuz
in aculeo penderet dixit regi tuis co
stiliarijs purpuratis sit hec pena qua
tinent mea quia deo nihil iteru utru hu
mi aut sublimi putrescam uoluit dice
re qz paz curabat de ipa morte z mor
tis mo du tn inocet z p iusticia mo
riret. **Legimus** z democritu philo
sophum sibi oculos cruuisse ne uideret be
ne esse malis ciuib' z iustis. **Soc**
rate qm legim' ad morte pparan
te z uicore post eu flendo dicente ino
cete eu danatu ridisse **Tace** iquit me
lius me mori inocentem existimes qz
ppter culpam diem extremum clau
dere sic z huiusmodi nouitatis inue
tor p iusticia tuenda morti se expo
suit z uita pntem contempfit.

Capitulum tertium de triplici causa
inventionis ludi predicti.

c Causa attentionis huius solacij
fuit triplex pma fuit. **Regis**
correctio. **sa** ocij euitatio : **Tertia**
zonum subtilium multiplex inuentio
Circa pnum sciendum e qd pre
dictus rex cuius mentionem fecimus
in primo capitulo cum uidisset hunc
ludu et multos milites et barones ac
duces eu dco philosofo bellicose lude
re miratus ludi pulcritudinem ac isue
ti solacij nouitate iteresse uoluit ludu
discere desiderauit ac cu philosofo lu
dendo bellare decreuit. **Qd** cuz philo
sopus respondiit **Regem** hoc non
posse facere nisi pns forma discitis
assumeret. **Respondit** ex hoc esse ogus
um et discere cupiens forma discipuli
in se omnimode suscepit. **Tunc** phio

solus formā tabularij et scacoꝝ ac
mores regis nobilitū et pplariuz et of
ficiū eoz de scribens ut i sequentib⁹
caplis declarabimus eum ad correc
tionē moꝝ et uirtutū iformationem
atrarit Ea ppter audiens correctio
nē suā pp quaziaz multos occiderat
cōminatorio precepto p̄bilosofū iter
rogauit dicens. Quare hunc ludum
inuenisset cui ridisset. **D**omine mi
rex tuā uitam gloriāq̄ desidero quā
uidere nō possum nisi iusticia et bonis
morbis insignitus appetelo dillega
ris. **O**pto te ergo alio fore regimine
ut tibi p̄ dñeris qui nō iure alijs s̄
uolentis dominaris. **I**njustuz quip
pe est ut alijs impare tu uelis cū tibi
ip̄i ipare nō possis. **E**t memento uiolen
ta impia durare n̄ possit. **H**oc ergo
tue correctionis cā una extitit patien
ter eniz reges sapiētuz suoꝝ correctō
nes ferre debent et ipsos correctores
libenter audire q̄zasmōz de alexan
dro dicit ualerius. **Q**uidā n. n. t̄
alexandri nobilis et oppione maxi
mus uolens cū increpare q̄ nimia de
sideraret maxime circa honores dixit
eisi dii nostri corpus tuuz q̄ est par
uum auiditati et desiderio tui animi
fecissent parem orbistorus cape te n̄
posset. **E**t quare quia manu dextra
tāgens occidentem cum ergo corpus
tuum n̄ r̄ideat a iō aut tu e d̄m aut
hō aut nichil. **S**i tu es d̄us certe tu d̄
um d̄bes imitari ut hōib⁹ b̄nficia tri
buas. **N**ero sua eis eripias si vō hō es
mortalem te p̄sideres ut desistas. **S**i
uero nihil ex hoc memento ut tui ipsius
oblitiscaris nichil taz firmuz ē cui nō
sit piculū ab iualido. **E**t leo rex bestia
rum q̄nqz minimaz suū pabulū sit.
Sc̄da hui⁹ iuentōis cā fuit ocia

uitare de quo dicit Seneca ad lucil
lū Deū sine lris mors ē. et hōis uui
sepultura. **E**t uero in lris dicit q̄ ui
atores n̄ eunt ut eāt sic et uita non sui
cā fit s̄ ut i ea p̄claz ad fiat. **E**t idō
hic p̄ntis ludi iuentoz nō solū eū iucit
ut illū regē corrigeret s̄ ut oclū et tri
sticia ex ocio causatā uitare doceret

Cōsueuerūt. n. multi p̄mia habun
dante fortuna ocio sedare un̄ quintili
anus dicit q̄ ad oē actū fluente for
tūa laxiuit oclū. **E**t id sepe nec ē est
ut i facinis ardeat ociosus exapat.
Ex tali enim ocio causatur amaritu
do animi nimia qua iocunditas spiri
tualis extinguuntur et desperationis
precipitio mens in se ipsa subuertitur
Et quia per hoc solatium ocium et tri
sticia denitatur ideo propter hoc eui
tanda ludā hunc xerxes seu philome
tor inuenit. **T**ertio quia uniusquis
que appetit naturaliter scire et nouita
tem audire unde legitur de atthenien
sibus quod ad hoc ondebāt ut scirent
uel audirent ad noui. **E**t quia uisus
corporalis quandoque multum impe
dit cogitare subtilia ideo democrituz
philosofum legimus sibi oculos exuif
se ut uegetiores et acutiores cogita
tiones haberet. **M**ulti enim debiles
uisu corporis uel carentes corpora ui
sione in inuentionibus acutiores fue
runt. **S**icut patet dedimo alexā
drine urbis episcopo qui carens
uisu tante intelligentie fuit ut discipu
los meruerit habere. **G**regoriuz
nazanzennum et. **J**eronimum roma
ne ecclē p̄sbitez. **C**ardinalem qui cum
iam icepissent esse sub alijs iuris doc
toꝝ sub seola didimi alexandri
icepunt eē discipali pp cui⁹ itellec⁹
altitudine legimus magnā **A**ntoni
um h̄m̄itā ip̄m didimū ip̄m uisitasse

apopulo

ualeri⁹ de stolab
tius historijs

et no

aliquid

Et iter alia vba solationis dixisse
si dolebat didimus oculoz uisum
pdidisse. Qui cum respō. s. didim?
Miror si non credis me dolere per
didisse miror quid in corpore habe
bas comune cum bestijs cum reco
lis te habere in mente quid habens
comune cum angelis. Ob hoc e
go huius solatij inuentor mortis
anxietate presus ac extra corpus
effectus sensibilium et rerum palpa
bilitium factus obliuiosus. Ad men
tem se ptulit ludum uriarum et i
mirabilem rōnam iuenit pp multitudi
nem ergo rationum et uariarū simili
tudinum ac in genia belloz i eo de
cretantibus famosus fuit.

Tractatus secundus de formis
morib' a officijs nobilitū Capl' 3 p mū
Capitulū primū de forma regis
et de his que ad regē et nēt rubrica
r Ex sic forma accep' a pncipio
nā in solo positus fuit purpu
ra iunctus que uestis regalis hīs
in capite coronā in manu dextra hīs
septū. In sinistra uero hīs pillā ro
tundam nā sup alios obtinet. et acce
pit dignitatez qz pcedit corona capi
tis nā glia ppli e regalis dignitas.
ad regē. n. oculi oīuz debēt attendere et
suis obtemperare et parare mādati
Inter certos ymo sup ceteros dz uir
tutib' et gratijs enitescere qd ostēdit
regalis purpura sicut. n. corp' pulcris
uestib' decorat' ita iterior mens et aia
moralib' ututib' rāqz quib' dā uestit'
habitus. In manu sinistra pillā
defert ut totius regni administratio
nem attendat. et se administratorem
et p suos uicarios pūforē uezz p̄sue
ret qz ad eū ptinet cohercere quos a
mōz nō retinet i dextra manu portat
septum iusticie et rigoris. Et qz mi

sericordia et ueritas regem custodiūt
et stabiliter iusticia tronus eius. In
eo lacere debz clemētia et misericordia d
qua dicit seneca ad neronem impera
torem nullam ex omnibus clemētia
magis quam regem aut princepez d
cet. Qui enim uult amari languida
rēgat manu. Et idolibert' dicit. Qui
humanitatis dulcedo etiam effectata
barbarorum ingenia penetrat crude
les hostium oculos emolit. P̄sist
starchus atheniensium dux cum iuue
nis quidā amore filie sue v̄ginis esset
accensus et optasset locum et temp'
quo ipsa uirgo transiret cum matre
et iuueni obuiā fca fuisset uirginē iuue
nia obsculat' m̄fēdo v̄ginis nimiaz
turbata et a p̄e v̄gis dō ut supplicū
capitale requireret andit pissistarchus. si
eos qui nos amat' interficiēt quid d
his faciemus quibus odio suus. Nec
n. uox d' ore pncipis ex hūanitatē
radice et clemētie emanauit i hūc mōm
fille tullit iniuriam ac multo laudabi
lius suā. hic quoqz pncipes aicum
habuit arispum noie qui extra ipsum
ita ac uoce et v̄boruz p̄ccitate i t̄m
exarsit ut i ipius faciem spueret At
pncipes sic animū nocem et gestū ab
ira cohibuit ut non putaret eum su
scepisse uel audiuisse iniurias sed la
udis honores. Filios etiam suos
uolante patris maieftati subuenire
cupientes a uindicta retraxit postre
mo autem die arispus considerans
culpam quam in principem commise
rat se ipsum uoluntarie perimere uo
luit. Qui audiens pissistarchus ad
illū accessit deditqz illi fidem et fir
mauit iuramento se i eodem p̄stine
amicitie gra du māabz et sic eū sub i
cento hōicidio renocauit. Et qz fuit
mittis animus p̄ri regis quicū audisset

Seneca

Seneca.

quosdam tarentiuos in puulo multa
et mirabilia faciunt de se dixisse et
accerfatis eis omnibus qui in puulo
interfuerat quare cepit an de se talia
in honore b. h. a. p. uulsiert Tunc unus
ex eis rindit nisi inquit unum nobis
refeciffet hoc q. relata fut p. hys que
de te locuturi eram ladus fuiffet . z
ioc. ta urbana crapule excusatio taqz
fimplix uitatis ofeffio ira regis p. d. n. e.
i. u. l. u. z. id ac clemtia z moderamie af
scutus e. u. sobrij boa p. carer. Verita
te i. corde z ore sep attendat . z falsa
labia d. e. f. t. i. u. x. f. t. i. l. l. d. u. i. t. a. t. e. m. e. d. i. t. a.
b. i. c. g. u. t. t. e. m. e. u. z. l. a. b. i. a. m. e. a. d. e. f. t. a. b. u. t.
i. m. p. i. u. c. u. n. r. o. e. o. f. f. i. c. i. j. d. e. o. q. u. o. d. a. m. o.
f. u. i. t. i. s. i. p. e. a. t. d. e. u. s. f. u. i. p. a. u. i. t. a. s. . E. t.
i. d. o. i. c. i. t. u. a. l. e. r. i. m. a. x. i. m. q. u. c. u. a. l. e. x. a. n. d. r.
c. u. f. u. o. e. x. e. r. c. i. t. u. i. r. a. p. m. o. t. i. r. e. t. c. u. m. m. a.
g. n. o. i. m. p. e. t. u. a. d. q. n. d. a. c. i. u. i. t. a. t. e. n. o. i. e. l. a. p.
f. a. t. u. d. i. r. u. e. d. a. z. r. e. v. e. d. e. d. a. c. i. u. i. s. a. t. i. l. l. i. c. i.
u. i. t. a. t. i. s. e. s. s. z. a. u. a. x. i. g. e. n. e. s. p. h. i. l. o. s. o. p. h. u. s.
q. u. i. f. u. e. r. a. t. m. a. g. i. a. l. e. x. a. d. r. i. A. u. d. i. e. s. r. e.
g. e. a. l. e. x. a. d. r. u. h. i. c. u. e. n. i. r. e. c. i. u. i. t. a. t. e. e. x. i. i. t.
u. t. r. e. g. i. p. e. c. e. s. p. o. r. r. i. g. e. r. e. t. p. s. a. l. u. t. e. c. i. u. i. t. a. t. e. s.
f. i. t. q. u. c. u. i. x. h. i. c. c. e. r. n. e. r. i. t. n. e. p. o. s. t. u. l. a. r. u. o.
e. t. e. m. a. t. e. i. a. a. u. d. i. e. d. i. h. e. r. e. x. i. n. l. o. q. u. e.
d. o. p. h. i. l. o. s. o. p. h. u. p. u. e. n. i. t. i. u. r. a. d. o. d. i. c. e. s.
i. u. r. o. p. d. e. o. s. q. d. n. i. b. i. l. e. o. z. q. u. e. p. e. t. i. c. i. s.
f. a. c. i. a. t. u. c. p. h. i. l. o. s. o. f. a. p. i. e. t. e. r. a. t. t. e. n. d. e. n. s. .
R. e. g. e. s. i. u. r. a. m. e. n. t. o. r. n. o. i. t. p. e. t. o. e. r. g. o. d. n. e.
u. t. l. a. p. f. a. t. u. c. i. u. i. t. a. t. e. m. n. a. t. i. u. i. t. a. t. i. s. m. e. e.
d. i. r. u. a. s. z. d. i. s. p. e. r. d. a. s. Q. u. a. m. p. o. s. t. u.
l. a. t. o. e. m. a. t. t. e. n. d. e. n. s. a. l. e. x. a. d. e. r. s. a. l. u. t. e. z. u. z.
b. i. d. e. s. s. i. t. m. a. l. u. i. t. n. i. r. a. z. z. u. o. l. u. t. a. t. e. m.
q. z. o. t. r. a. c. i. u. i. t. a. t. e. z. h. e. b. a. t. o. i. t. t. e. r. e. q. z. o. t. r. a.
i. u. r. a. m. e. n. t. u. m. u. e. n. i. r. e. . z. i. t. a. s. a. l. u. s. u. r. b. i. s.
m. i. n. i. u. r. a. m. e. n. t. i. b. i. f. e. o. o. b. t. a. t. a. z. q. u. i. t. i. l. i. a. ?
d. i. c. i. t. q. d. i. u. r. a. r. e. n. i. s. i. u. b. i. n. e. c. e. e. s. t. g. r. a. n. i.
u. i. r. o. . i. n. o. b. i. l. i. z. f. a. m. o. x. o. p. a. z. p. u. e. n. i. t. v.
b. a. m. n. s. a. t. i. s. f. i. m. p. l. e. x. i. n. r. e. g. e. l. p. n. c. i. p. e.
f. i. a. m. u. m. f. i. t. m. a. g. i. s. q. z. i. u. r. a. m. e. n. t. u. z. i. n. m. e. r.
x. a. n. d. e. r. r. e. s. p. o. n. d. i. t. F. e. r. t. u. n. a. m. t. i. b. i. m. u.

le. n. michi uir pius hoïem pia morte
pire z c. reole s. hoies crudeli supplicio
legius iteremptos. nã refferit hoc csi?
qo quidam pilus noie hois et metallo
rum opifex credens oplacere phalar
ditampuo z crudeli qui a regenti
nos depopulabat z exquisitus torm
tis cruciabat fec. tauz hru magna z i
later fec. hostiu p qd intrditterent qui
morte erant dammandi ut ita supposit
to igne cremarent cu qz itro clausi uo
ciferent ppena n uidet uos huana
sz feral z ex hoc min pharalios ad pie
tatem moueret cu aut opus sc m nu
nus cruditatis actu regi phalaridi
pntasti opus laudant iuatorz aut e
i? excras dixit te pmu excipies z pba
bis qd mibi crudeli tu crudior pntasti
na ipz artifice sua iteroe puuit nl la
. n. lex equior e qd necis artifices ar
te pire sua ut dicit ouidi i eo oi dz ee
iusticia qd. n. sut rigna sic iusticia nisi
magna latrecinia Et id rffert augu
stin? dicitate di qd erat quida dicitie
des noie qui una gallea mare in fe
stabat capiens hoies et expolians
cum qz multus tdi b? sic tu senatib?
fuiffz in festus Regi Alexandronu
tatum fuit Qui alexader intelleges
parari fecit durfas galleas et dio
midem iussit in sequi et captu sibi pn
tari madauit cum qz hoc factum essz
interrogauit alexander di dnoem di
cens Quare te habet mare in festim
Rndit dyomides pp quid te orbis
teraz sz quia hoc facio uno nauigio
latror uocer . Quia uero tu hoc idcz
facis magna classe hoc est magna
nauium multitudinem dices Im
perator sz si fortuna mea suescerit fie
rent quo qz melior Et otra quotu
fortunator tanto deterior est Ale
xander Sz z impietate dicitari diffici

philosophus.

Seneca.

Officia regis est continentia carnis.

Exemplum.

tabo ut nō ascribantur fortune malicia
tua sed meritis et sic factū est ut qui
prius erat purgata maris et latro fie
ret princeps et iustitie mirabilis ama
tor Cōtinētia carnis decet hīc p̄cipue
q̄d̄ rep̄tat una sola regia q̄ sedet a si
nistris ei? credibile nā q̄z ē ut cū rex
hōis morib? pollet et iustis actib? niter
q̄d̄ filij qui ex eo nascuntur eos de moraf
sequuntur generare. n. a p̄re n̄ t̄z filli? sed
p̄siderare ut aquo recep̄ naturā imit
ter? et moref nā p̄tra naturā aliq̄lī fac
rex et hō quilibz cū filia uxore aliā fr̄
iduc mulierē nā oib? aialib? et i auib?
maxie p̄z ubi mascul? bz curā d̄ filijs
q̄ mascul? uni soli iugit sic māifestū
ē i colūbis pasceb? et auib? filib? i qb?
tā mascul? q̄z feia plē nutriūt i quib?
āt n̄ nutrit plē i illis mascul? i d̄fferē
ter accedit ad mltas feias ut p̄z i gal
lo et q̄z hō supra cetera aialia maxia
curā bz d̄ filijs educādis h̄vōitā d̄is
hōiōz d̄isō p̄tra nāz facit ut q̄n̄ sūpta
uxore aliā sup̄ adouit. d̄ hae p̄tinētia
refert maxim? ualeri? q̄d̄ scipio affri
can? sic uocat? q̄z affricā d̄ticit cū ēet
rōan? ḡnēctate 24 ānoz et i suā p̄tā
tē rd̄igiss̄ cartaḡsi urbē et idē mltos
obliōs accepiss̄ itez quos d̄ oblata ēet
ei v̄go exiit p̄crituōis ad l̄teq̄ etatis
ut suis fluert̄ āplexib? iuueis p̄nceps
sic celebris et uictō p̄ q̄z sc̄init eā ēē d̄is
p̄sātā cuidā carthaḡinēsi i debili nōie
nobiliss̄ie gētis celerberie fec̄ uocari
p̄tes puelle quib? v̄ginē sp̄sā iuiolatā
tradidit et i tactā auz et q̄d̄ redēptiōe
puellei p̄tā n̄ fuc̄at d̄os sūme adeicit
q̄ p̄tinētia et i nūificētia d̄c̄ fidib? aiōf
oium nobilitū d̄ sua p̄gēie nobilr rōa
nis applicāt et hoc d̄ r̄ge d̄ca sufficiāt
Capl̄m fm d̄ forā regie et morib? eius
f̄. Oīa f̄gēie sū i stitura fuit nā sup
solum collocata ē oīa q̄dā pl̄era

cū corda i capite d̄ aurato uel iūto et
clāid̄ circū āicta uā ietate a iustis collo
cat regia p̄ marital? āplex? un̄ i cāticif
loq̄ illa sp̄sā leua ei? sub capite meo
et d̄xtera illi? āplexabit me ē ā a iustis
regis collocata p̄ grāz q̄d̄ regi d̄o a
tū ē p̄ nām nā meli? ē reges h̄re p̄ suc
sionē p̄p̄e gēiture q̄z p̄ electōez et p̄nci
pū uolūtate sepe. n. p̄ncip̄es d̄ v̄s cāis
iteruētib? d̄iscord̄s sūt et d̄is iōctib?
uolūtātib? necē ē aut electōem tar da
ri aut p̄p̄is u iūtab? itē d̄entes p̄sā
regis aut electōe n̄ meliore aut digni
ord̄elligere s̄z meliore p̄p̄is p̄modis af
fectare qui uō p̄ orōie p̄p̄e gēiture ad
dignitatē regale ascēdūt necē ē educa
tos eō bōitate et morib? ac iustis acti
b? quib? rex gēitōis forauit et necē est
p̄ncipes iere mouere i regno d̄iscordi
am cū uiuētē rege natū p̄mo gēitu p̄si
derant regnatur? reginā uō sapiētē
castā morigeratā h̄d̄ctis p̄tib? natā
et i nutitura filioz esse solicitā necē ē
sp̄sā eius appet̄ n̄ solū i gestib? s̄z et i
v̄bis ē maxie q̄z d̄nāz m̄liez secreta se
crete i corde p̄uat p̄ferens i corde et
alijs denegat apprie de hoc dicit ma
crobrius in libro de sompno sepionis
quod puer quidam romanus nomine
papin? semel p̄zi iūct? irauit i seātū sa
piētū rōanoz ubi q̄d̄ā secretiss̄imū ē
bitū p̄siū q̄ n̄ licebat alicui reuelare
sub p̄ca capital? supplicii dū q̄z papiz?
domū rd̄idiss̄ et mater itezog aet un̄
uēiet et quo iuss̄ et d̄dit puer se iter
fuisse p̄silio seatoz cū p̄re at illa q̄z et
q̄lia egerūt p̄res i senatu cui ille n̄ ē li
citū dicer̄ sub p̄ca cap̄tis ne reuelēt
q̄d̄ p̄sules ē decretū mulier audioz
audiēdi seētū et silētū p̄uezi mō p̄cib?
mō m̄is et teozorb? animū pueri i d̄is
sa decliare d̄siderās i q̄z tū poterat
ēstebat cum q̄z illa p̄ris p̄uez nūnā

ēer molesta lenis mdatij p̄siliū accepit ut
penā auſſugeret et tū ſecretū tēeret actū
ī ſeātū dixit ut et meli' ſit ut un' uir duas
beat uxores a q̄ i una plib' iuris nup
ta ſit qui cū illa auoiff 3 atqz filiū mōu
iff et ut nē in hoc ſecretū diceret illa ſta
ti ī ſecreto ad ceteras matrōas retulit et
ī tm̄ fēz ē ut rōane ſeie om̄s hoc ſecretū
ut publi cū h̄ent poſtera at̄ oie om̄s ad
ſeātū p̄fluūt orātes ut una pot' duob'
nupta fieret q̄z unū uirō due ml̄eres ſe
natōes q̄ nā eſſ 3 illa ml̄ez itē p̄ſ 3 qd
ſibi bec poſt ulat 3 uellz mirabāt et n̄ ut
pue rei pdigū pauēbāt et 3 illā ipudicā
vēcūdi ſex' ī ſaīā .tē pue papir' itzās
ſeātū dixit qd t̄iore mōtis man' m̄i ſef
fuger cupiēs hoc mdatiū inōit ut ſeze
tū p̄lij publicari n̄ poſſ 3 tē ſe itōes ml̄
tū p̄mdauerūt igēiū pueri ac ſtatuerūt
ut ml̄' puer' ī poſtez cū p̄rib' ad p̄ſeliū
accede p̄ſumeret p̄ter papir' q̄z uoluer
mur ſep ſeātū itez eſſe caſtā et h̄eſtā d̄
et ē ut cui tm̄ ī dignitate p̄fer' ex grā
oib' h̄eſte et caſte uiuē. li ſit forma uī
reffet iero' p̄ta iouinianū qd dueli' no
bil' d̄ an' qd p̄m' rōe nouali bello certādo
trūphauit ac hoſtes uicē uliā noīe v̄gi
nē duxit uxore q̄ fuit t̄ate pudicitie ut
illo t̄p̄ quo p̄tinētia mōſtrū pot' erat
q̄z uiriū ī exēplū caſte uiuētib' fieret. h̄
dueli' iā ſenex et t̄rens cōpe ī quodā lo
co auduit ab emulo ſuo ex p̄brari ſibi
os fetidū cūqz domū ſe triftis p̄tuliff 3
ac uxōe q̄t' eſſ 3 q̄re hoc ſibi n̄ dicit ut
huic uitio medert̄ illa r̄nōit feciff ē hoc
iq̄ libēter niſi putaff ē oib' h̄oib' ſic os
olere l̄ndāda ī utroqz nobil' et pudica
ſeīa et ſidignozauit uitū uiri et ſe patie
ter tullit et qd marit' ī felicitate corpis
ſuū uxōiſ faſtidio ſz p̄' uitio ſeſit in
ci. anna uidua qdā cū cā mōeret qdā p̄
pic' ut alteri nuberet alleqaris etate ī
tegrā et faciē. i. pulcritudinē bonā illā

r̄ndit neqz hoc faciā ſz. n. utz bonū i
uenero ut an hūi noloti. re ne poā. Si
malū qd nācē ē p' bonū peſſimū ſattie
re ſic et caſtitate ſuare meli' ipa decū
Reſſet auguſtin' ī libro de ciuit̄ dā qd
fuit rōe lucretia noīe nobiliſſ iā mōib' et
ḡne cui marit' collatin' noīe q̄ ipatoris
targni ſupbi filiū ſextū noīe ad uidēdū
caſtrū ſuū collatinū noīe iuitauit qd cū
fuiſſ 3 igreſſ' ibidē uicōit lucretiā inter
ml̄tas nobiles matrōas reſſ iōtē cum
regis fili' aiuz p̄tiff 3 ut moreſ maturi
tate et geſt' lucretie m̄te ſuolueret p̄minis
corpis pulētuoie tact' malo libidōis a
more capif' et obſuato t̄p̄ cū rex a rōa
abeff 3 collatin' lucretie marit' ī ex̄citiū
iſſi 3 ſex' fili' regis ad caſtrū collatinū
uiri collatini ubi lucretiā uiderat cū ſo
datis ſuis iuit ibiqz cū honorifice fuiſ
ſz recepta et ipſ quo d' nocte hoīes geſce
re ſolēt aduēſ 3 patū q̄ eſſ 3 filio r̄gi ſz
et' decē iā ille uō n̄ hoſpes ſz hoſtis p'
p̄ſiderati loco ubi lucretiā geſcebat cū
oīa tura ſopitiqz oīs eſſ et ī cubiculū lu
cretiā itrauit ſiſtra manu ei' opp̄ſ o
pectore et dextra galdinū māu tenēs di
xit tace lucretia ſ. x. uuit targni ſupbi
fili' ſeztū ī māu ē moriciff emiff' uocē
illa p̄ſompno extupeſ facta tacuit tūc ille
mulieris am̄z nūc p̄ibus nūc miſ nūc
p̄miſſis nūc terrorib' īclinare nitit' ad
p̄ſeſū. cū aut ip' am̄z ul' cor marmoreū
i uēſſ et a dicit niſi michi p̄ſeſſis ſuū tu
um iugulatū p' m̄do corpi tuo m̄do
iugulato ī h̄ tuo cubiculo aff octabo ut
ſāa porbē diſcurat lucretia obſtrupi
cām quā cū ſuo cōſit iugulata q̄ſqz no
uit tē illa timēs h̄' mōi ī ſaīā coacta p̄ſe
ſit cum qz regis fili' expugnato mulie
ris de core reſſiff 3 illa poſtea die ad
p̄rez et fr̄s ſaōs et ad collatinū maritū
atqz brutū noīe p̄cōſalē ip' targni re
p̄tē l̄ās ex ſuo noīe deſſiāuit ut ſta

Lucretia exemplum
caſte uiuentibus:

Lucretia, seruam

exemplum

tiffine morat ad eā uēiant cū qz oīs ad
 eff et illa sic plocuta ē fili' regis sextus
 tarqn' heri domū meā intrauit hostis p
 hospite tu ar collatine scias uestigia ui
 ri alieni i lecto tuo esse uez tū corp' uio
 latū ē qdē aiua tū i sōs unā a cl' pa me ab
 soluo a pēa tū n' libero q' ar hoc fecit z si
 i meū detriūtū hec fecit i sum tū erit
 si uos uiri estis z ne aliq' i pudica exem
 ple lucretie iuuat q' uoluerit accipe exē
 plū ex cl' pa n' negligat exēplū ex pēa z
 iō gladiū qz ueste occultatū tenebat ex
 emit ac se ipam p'pā māu trāsibezauit
 z sic mortua cecidit tūc brut' z mari'
 ei' p' z f' res ac oīs aīci gladiū quo se
 pemit accēpūt iurāqz sup' sanguine luc
 tie nūqz cel' are dōcē p'genie tarqui d'
 rōa expellat ac n' p'mittat aliqz d' illa rōe
 regnare i postez qz z scū ē tunc corp'
 mortue rōaz offe' ut z i p'p' otatā seoi
 tōem faciūt ut tarquin' exallare cogat
 ap' arduā q' ap' gabies sita ē sextuz nō
 trimus auatore gladio permūt mores
 qnqz o'z hie maturos ut i ea sit oīs rōz
 z v'cedōtia nā m'lic' v'cedō p'dita ē cū ea
 statū p'dit pudicitia iudic' symac' quo
 rū m's hōēsta ē iubeilla frons ē z abro
 sus i ipō qnqz corpis d'core v'cedōia p'
 nitet m'liere sup' oīa v'ced' ac modit' af
 pecc' p' redit amabile que z si i uiro
 laudat' magis tē reluct' i seīa. reffert
 suā qz artiff' illa que dā nōie tate fuit ue
 rē dōie qz aīco suo paupi paup'atē dif
 simulat' ergo quidē nec h' d' itē dā z la
 tēter saculuz cuz peccunia pluuiari sup
 posuit nō attentans p'nerecōdia amico
 dicere ut accipet desiderans magis pa
 uerem iuenisse quā accepisse iterouz
 enīz ille qui iuuat' fallēdus est ut beāt
 nea quo accepit s'riat rex. n. loquit' no
 bis tacētib'. Elligēda ē uxor que sit
 hōēstis pentib' orta ut plimuz. n. filie
 mores eaz femininaz secunē aliquib'

traxerunt origiez. tū dicit' q' quidaz
 uxore ducere uoles accepit p' lūa quo
 dā p'ho q'le ducere deberet cui ille andū
 illā m'rimonio ducas cui' m'ez z aua
 noīs fuisse pudicas talē. n. filiā extio
 q'le m'ez cognomi eruder' o'z filios z fili
 as i oī p'inctia fuare iuz ill' d' eccaci filij
 tibi sūt' eruo illos filie tibi sūt' suā cō
 p' illaz. Sic. n. elimā d' q' necia est
 p'ncipi scīā liāz q' cotidie legē diū legē
 p'cipit hie q' i hīs quas regē romāoz
 misisse legit' ad regē h'choz artās cu
 z liberos suos liberalib' d' disciplinis in
 struere faceret adicit' itercera rex illite
 rat' q' aff' in' coronat' octauian' cell' az
 filios suos eudialfecit natare saltare z
 s' h' l' d'ere sagittare z q' q' l' ad militiā p
 tinet filias vō p'iuere icidere texere et
 q' q' l' i lino seta ul' laua fit arte discere
 mādanit cum qz aquib' dā car' iō' ib' su
 is queretur cur hoc faceret ille andū e
 fer' cū hodie sim d'ns orbis nescio utz
 filij ad extremā paup'atē deueniāt z iō
 si q' arte docti s'vint honorabile uitā du
 cere poterit i oī castitate p'fūā de sunt fi
 lie legim' sola p'inctia aliquis v'giz di
 gnitate regē meruisse nā reff' ut pau'
 longo bardoz v'itoricus q' i foro lulij
 fuit quidā duciff' a rosimilōa nōie h'ns
 q' tuor filios z duas filias qz cū caoca
 n' res migaroz qui ranari docti sūt ob
 scideret castiū citat' se ubi z ipa erat o
 liberis. z uidisset de muro ip'z regē p'
 cerrimū corpe eius aōre capta occulte
 ei mādanit q' si eā uellet i uxore ducē
 sibi castiū duceret cuz qz ille p'mississ' z
 ac iuramēto firmass' z apto qz castro
 auari qui z nuzari docti sūt huc illuc
 discerēt mulieres z hoies capēt filij
 auffugerēt quoz minim' cirimaldus
 nomine postremum beneuentamus
 dux demum longo bardorum. Rex
 extitit. Huc quoque filie eius

consilium
 philosophi

exemplum lucretie.

philosophus simac.

uxor sit ex honestis pueri
 tibi orta.

de regē
 facte lege

acceptis carnibus pullorū supposuerūt
māillis ut ex carne māillaz pulloz carne
calefacta fetentē odorem rederet ⁊ sic
tante relicte uirginitate seruarēt q̄ cum
auari ad eas accederent ⁊ statim nima
um fetirēt fetore ad se inuicem eis relic
tis loquebant̄ quia fetidos sunt iste lon
gobarde Et una eorum postmodum
regina frācie altera alamanie fuit rex
uero caocanis nomine uolens seruare
pmissū una nocte sola mat̄ em eaz sibi
matrimonio copulauit postera r̄o die
xij. auaris. i. ungaris iluendam publi
ce trahit tertia r̄o die eam p naturam
fēc pallo ligneo usqz ad gnā trāsfigi
dices talis libidiosa uxor q̄ pape ꝑcupi
scētia ciuitatē suā ꝑdidit talē decet hīc
maritū ⁊ hec de regīa dicta sufficiant.

Capl. iij. de forma ⁊ officio alphiloz
qz ⁊ ipi sūt i regno iudices ⁊ assessorēs

F Cieduz ē alphilos fuisse forma
tos ad mōm iudicū assessor̄ i cate
dra cū libro apto an̄ oculos ⁊ qz q̄dam
sūt cāc crīnīales q̄daz r̄o circa possessio
nes necesse fuit i regno ēē unū alphilū i
nigro quo ad pmas altez i albo quo ad
secūdas hoz offm̄ ē regi ꝑsulere leges
d̄ mādato ꝑncipis ꝑdere totūqz regnuz
morib̄ iformare causas iustas fouere
secūdū allegata sntas diffinire ꝑsilia eq̄
⁊ recta sie ꝑsoaz acceptioe ꝑstulātib̄
itēdere ut qd̄ alij māu opant̄ ⁊ ipi mēte
sua et sapia disponāt et ordinēt. **B**z
iudex firm̄ ēē et ꝑstans ut n̄ amore pec
cunie aut liuore iudicē aut carnis origie
corumpat̄ quo ad ꝑmūz diem seneca
q̄ potētior erat diogenes alexāoro oīa
ꝑstodēte ꝑl̄ enīz erat q̄ ille nollet accipe
qz qd̄ iste ꝑss̄z care. **S**icut ⁊ q̄ max̄
curci⁹ egregij rōmāi noīs cū obsideret

sampnitas. s. bñuentano ⁊ illi audierūt
eū ēē pauperē reb̄ obrulerūt ei magnū
auri pondus cūque euz in castris iuenis
sem sedentem ad cenā et lignis natis
incubo utinō auras cogitauerunt eam
esse pauperem et diuitem uelle fieri di
xeruntque. **E**cce qd̄ tibi munus samp
nite i beneuentani defferunt ꝑstulātes
ut de obsidio ne discedas q̄b̄ ille r̄ndit
narzate inquit sampnitas. i. bñuentanis
marcū curtiū magis uelle locupletib̄ i
ꝑerare qz ipz locupletū esse ⁊ mēntote
eū nec acie exercit⁹ iūmici nec pecūia cor
rūpi posse malū exitū hz illō qd̄ brute ⁊
mētis effici d̄z cū pecūia acceptat̄ ref
fert elimād⁹ q̄ damōsthenes cū aristodu
nū auctore fabulaz i log. qz q̄zū mēxe
dis ut afferit accepiss̄z ⁊ ille r̄ndiss̄z auri
taletū at ego ait demōsthenes plus acci
pi ut tacere ita iudicū causā dicoꝝ lin
gua dāpificat. ē ubi cēz ut dici solz fi
ibus argētis uicas apud aduocatos
igit̄ ⁊ ipm̄ scilentiū uenale est. **R**ef
fert ualeri⁹ q̄ cū seatus ꝑsult⁹ romanoz
i ipō senatu q̄reret de duob⁹ quoz un
us erat paup̄ al⁹ erat ditissim⁹ s̄z aua
rus qz eoz ess̄z aptior ad regēdū ac iu
dicādū vsqz scipio emiliari⁹ r̄ndēis se
d̄ neuter mibi mittēd⁹ uider̄ qz altez nī
hūbz ⁊ alteri nihil satis est eqz iudicib̄
re ꝑobans paup̄tatez ⁊ auariciā. **M**az
auarus i obolo idiget cū i pecūie ser
uus nō dominus paup̄tas uero uolun
taria est nimium apta iudicio. **E**t id̄ legim⁹ qd̄ tū romani amauerūt
paup̄tatem ubiqz diuinū habuerūt legi
mus etiā multos romanorum maxime
ꝑfuisse rei publice ⁊ ita eos paupes i ꝑ
uatis reb̄ ut i morte de publico facta
exequias celebrasse necesse fuit filias q̄n
doqz senat⁹ mādato de publico sūptu
tradidisse nuptiū at postquam sperta
paupertate diuitijs in yantes bella

uulg.

4

S. Augustinus

Valerius

Cambiles

Cato

sub orta sūt i testia z cīa uaria pulu
 larū un' aug' nullū cū ne abest ex
 quo romana paupertas pīst nūqz ma
 ior ē aīas qz ubi alicū se posuit z fec
 sibi pacē nihil tūdo fec sibi diuitias
 uel occupicēdo Valeri' dicit q' locu
 pletē facit n' mīta possidet s' modica
 desiderare attēdant aut iudices ne
 amore puato ul' odio i iudicio moue
 ant nā oīs amor cecus est z iō theo
 phasti sīa fuit amātiū ceca esse iūo
 tia nū quia quilibet hō se ipm p'ceteris
 amati iō i iudicio sui facili' erat. amor
 nāqz puat' mītez uebeniter excecāt re
 fert quī' cūm' libro pmo qd' goda
 res magn' ad alexādrum ait natura
 mortaliū hoc nōe praua z sinistra dicit
 pōr qd' i suo quisqz negotio hebetior
 ē qz i alicō irā i iudicio fugiāt tali' dī
 cit qd' irat' z facin' p' siliū putat z so
 crates dicit qd' duo sūt maxie otaria
 p' siliū festiātia z ira z gualeri' alexā
 drie si lix iudicis te iudice dīge libā
 iudicij n' flectat amor n' mīera palpēt
 n' moueat stabile p' fōe acceptio mētē
 refert elimād' qd' cābiles rex p' s'az a
 deo seuer' fuit ut qndā i iudicē
 qui ab odij z ire ai liuore p' cūf' eullū
 iūste dāpnabat unū excoriari fecit
 z sup' sedēz iudicariā cute carīs cop
 tā filiū iudicis sedēz fecē ut fili' fieret
 iūste iudicār penā p'ris z iū ditiū orēs
 iūstitiā libra lāce tēneret originē carīs
 ad se trahētes eque puniāt ut legē pa
 tiāt i suis qz i alijs p' mulzāt cato pa
 ter legē qz tu ipe tuleris refert ualeri'
 q' si leg' p' sulcū fili' ei' p' adulterio
 ēēt dāpnat' z pp' h' utroqz oculo car
 re deberet ac tota ciuitas pp' honorem
 p'ris ne hoc iuditiū fieret repugnāz
 aliqz dīn ad ultimū p'cib' ppli uictus
 ne lex ase p'dita uiolaret suo p'us dei
 de filij eruto oculo utriqz uisū uide dī

reliq. legim' qndā romanū p'sule q' le
 gē p'diderat ut morte dāpnaret q' cū
 ferro seātū itrarat z ipe cau de uilla
 uēies subdito ad seātū uocat' oblit'
 ferrū depōer a p'ledēte mōitū cur ob
 lit' fuiss' z glādū d'pōere ipz quo cit'
 ferro erat corā toto seātū exemisse z
 q' seāt' uoluit p'pase māu ipō quoq'
 gladio pemise s' seu hodie m'lte ciui
 tates z iudices illud faciūt q' dīx' anā
 chan' q' dīx' leges siles arāeaz telis
 sic ei illa aīalia maiora z ualentiora
 trāsmittunt i ferora uero ut muscas
 retinent et nectunt sic legib' inferiores
 z ppl' ares ligari maiore uo z potēti
 orēs legib' h' p' s' tūgi z iō ex h' nascūt
 balla ciuilia aīcoz discordie sup' mīo
 res z ppl' ares cūiūt' dōnia uiolēta pa
 upes reb' et nobiles genere p'mouēt
 ad p'ōā excecēt latrocīa reqūt' cōac
 ta fuitia nec mīz q' quos diuin' timor
 n' trahit p'ea legis p' mulgate n' puniē
 n' cē ēi ēē scel' et flagitiū diaboli cū
 uo lex i solertias potētiōz seure p' pe
 nā exagerat statū exēplū ei' i feriores
 castigat p' d' platiōi et lectioni scripta
 rum debent intendere. Nam et si
 fabroz artifices lignoz qz cōssoz s' m'lt
 ta se gloriēt opa adouēt z agricole
 se gl'ient' z p'icent utiles esse mōdo
 hij tū iudices cōtemplantes plura hij
 omnibus opant' z faciūt un' dīc' sen
 tentia crede mihi qui agere n' uident'
 hij maiora pagunt hīana diuinaqz
 sūm' tractant iō i ter artifices nulla ē
 placida quies nisi qz rō iudicij ipa p'
 posuit Et iō dicit ageliū i libro
 noctiū antiquaz de socrate q' stare
 qnz cōsueuerat ita cogitabūous ut
 p' diem unā naturalē a sūmo bacis
 ortu usque ad solem altēz orietē n' i
 mobilis. Item iuestigij fore atqz oc
 culis i cūnoem locū directis tanquaz

topazati

philosofus

philosopho

quodā secessu nris atque animi scō
 a corpore z interogā? cui atrenctū z
 se duxerat mundanū iquit. Tocius
 enim mōdi se in colam z ciuem arbi
 trabat. Refert ualerius q? carnea
 tes laboriosus z diuturnus sapiens
 cū ad mensā sederet cogitationib? tū
 i herebat ut manū ad cibū apponere
 obliuisceret set mellisa noie uxor
 eius qz magis uite societate qz carna
 licopla sibi iūxerat tempato iter stu
 dia medie succurrendi offcō dextera z
 eius necessitatis usibus ad aptabat
 ne uir nobilis z sapiens fame pizet.
 Etim? ad alexandrū dixit nos non
 sum? icolle hui? mōdi sed aduene nee
 ita i? ozē terraz uenimus ut i? eo libe
 at cūstire sz trāsire nihil ei indecoz
 pene cōtigimus quippe qui mōda cō
 stie s?ote p?gredimur ut expediti ac
 facile spaciū p?palti dextram? i?erit
 z hoc diudicib? seu alifil? dca sufficiāt

philosofa

Caplm quartū de militibus et
 officio eorum.

¶ Alitē sup equū oibus armis
 decoratū ipositū z formatum
 nouerim? habuit enī gallea in capite
 asta in manu dextra olipeo p?tectus
 fuit in leua ensis et claua in eadē gla
 diū i? dextera lorica hnt i? corpe plec
 tas i? pectore ferreas ocreas in tibijs
 calcaria in pedib? in ābabus māib?
 ferreos cizothecas equū doctū et ad
 bellū aptū cū falleribus hij cū ad cin
 gunt ballneāt ut nouam uitā du
 cāt z mores o?onibus pncōr adeo
 postulantes p?gram eius denari qd
 eis deficiat snatura p?geē uel pnci
 pem accingunt ut cuius debēt ēē cu
 stodes ab eo accipiāt dignitatez sū
 ptus Sapia fidelitas liberalitas
fortitudo mīa custodia populi legū
zelus in eis lit ut qui armis corporis

Propietates militum. p. sapien
 tia fidelitas liberalitas fortitudo

decorant? et moribus poleat quanto
 enīz militaris dignitas alioi exerceat
 reuerētia et honore tanto magis oz
 eminet uirtute cum honore nil aliud
 sit qz exhibitio reuerētie in testimo
 niū uirtutis. saps enim debet esse no
 bilis milles et exptus ante enim quam
 miles ad cingulū militie ueniat tironē
 esse necesse est ut diuturna expētia
 doctus sit aptus ad regimen cū enim
 uita bellantiū in manu millitū sit pp
 qd et belli cura sibi cōmittit? ideo ne
 cesse est prudentem esse plus enī opa
 tur in bello ars et expētia prudentia
 militis quam fortitudo et audacia in
 expti necesse est enim populū in ca
 pctōis pcpitū tuere cū pncipes militie
 n prudentia sz audacia sola sup hostes
 mittit? trūphat? id circo nō iuuēt seu
 trones elligit duces eo q? nō pstat
 ēē prudētes. Alexāder macedō n
ozietis trāsies ptes egiptū iudeā assi
am caldeā inclā z usqz ad pfinia bra
gmaōz ueiens magis prudētia anti
quoz mil itū qz tironū fortitudinē de
uicit Legim? i? rōma v?storia quod
 miles quidā nōe malechita fuit tante
 sapiētie z fidei ut mortuo theodosio
 impatore otra gbilone nōe frēz saū
 germanū eo q? affricā p?prio iuri
 absqz seatu applicare uellz bellū mo
 uēt p tuēda re publica huius malle
 hte filios tuos gbilco predictus
 occiderat z in scōs xpi nimia crudeli
 tate seuibat at malechita prudēs z sci
 es qztū in rebus desperatissimis o?o
 hōnis p?fidiū xpi vtutē hāt erapareā i
 sulā adijt inō secū scōs eos ibidē exi
 lio damnatos aduocētes cum quibus
 orationibus p?inuauit tribus die
 bus z noctibus atetriduū quoqz qz
 hosti contigius fieret eernit nocte
 btū ā brosiū paulo an defuntū ubi z

Valerij maximo

Valerij. de historijs
Stolastis

Seneca nemo iure
nec elligit duces.

exemplum

quā uictoriā capet die sibi iudicāte ex
pletis 60 tribus diebus et noctibus in oroni
bus et ymnis de uictoria fecit securus
cū quibus militibus solum modo aduersus oc
to milia hostium pugnas dei nupta sine
bello ioe dictione accepit quo uiso
auxiliari gildou barbari destiterunt
terga uertentes ad gildou fugam arripit
abscissa nati quā affricā rediit et
post aliquos dies iterum transgultus hi
duo romani milites poci germani fratres
in affricā pteueda re publica missi fue
rāt. Fideles debet esse milites pnci
pibus militis nom amittit qui pncipi
bus fide suare nō nouit prius lapis
et margarita pfulgida est firmita. Ibi
dei admista malitia. Refert paulus
loigobardoz istoricus ornulfū noie
militē ticinēsez siue papiēsēz dno suo
regi .s. noie ptharit tāta fidelitatis si
gna mōstrasse ut se morti p salute
u odni sui exposuit nā cū grimaldus dux
bnuertamis de quo ifine capti de re
gia aliquā mtonē feci p garibaldum
ducē tharinensē primū pdictorē co
rone regie itersfecto ego dibeito lom
gobardoz rege da regis tabernacu
la p uiolentiā atqz fraudolentiā ascēdit
sz fugatus ē uci egodiberti frater
germannus noie ptharit recōciliari
gi grimaldo curauit ut de ūgaria ubi
nec obtinorē grimaldi uiuere poterat
saltez ad pedes regis ueniēs et ueniā
potens et securā uitaz sine dignitate
tā regali que sibi debebat possz de
centez ducere at ubi recōciliatio esset
expleta grimaldus rex postoris tempo
ribus nimū linguis maledicis credulus
ipm ptharit qz sibi recōciliauerat in ca
strinū occidere dispōens ei uita que
cū inebriare possent ne sue saluti pui
deret mōstrauit que res ornulfū milli
tez ptharit nōstauit iō qz arcessito ar

migero ornulfus ptharit domū intra
uit ac ibi de armigero in cubiculo ac
lecto relicto ipm ptharit eo operum
lecti sub aminetanqz p priū armige
ruz de domo educens cū iniurijs ac
uerberibus eum ad domum p priam
adduxit regis excubijs an fores do
mus ptharit collocatis et oppinanti
bus eductū armigere ornulfū dōm
Eadez aut nocte circa gallicantū or
nulfus millex ipm dñm suuz ptharit
de muro ciuitatis cui domus habebat
fune submisso enixit qui acceptis
equis pasualibus fugiens ad ciuita
tem astensem peruenit et de loco illo
ad regem fracie pperauit cūqz fecō
mane ornulfus et eius armiger fuis
sent a rege detenti examinati qz fuis
sent de modo et forma qualz ptharit
rit om̄m suum liberaissent dixit rex cō
siliarijs suis que pena sunt isti puni
endi qui sic cōtra naturam regiam
uoluntate fecerunt et cuius capitali
supplicio aliud sculo cuius pedezedi
gnores affirmaret alijs uiues excoza
dros diceret respōdit rex per illū qui
me nascifec istinulla morte sunt di
gni sed ei honore qui sic fideles suo
dño extiterūt et iō res grimaldus eos
mltis muneribus honorauit garibal
dus uo pductor et tharinensū dux p
manū armigere egodiberti pdam re
gis qz sua p uictoriā uita et regno p
uauit in sollempni festo in ecclia sc̄i iohāis
bapte apthau in iuste et misabilz iter
fectus est. Ad solum. n. eos decet es
se fideles ad duces et pncipes sz ad
se ipsos ut fidei uigant amicitia ml
tamel acies militum timet ab hostibz
cū i eis amicitie et fidelitatis signa et
muculu inuolabile opiat at pza cu in
acie militum uoluntaruz de lidia orit
zara belli uictoria expectat milites

net

ergo se lie aore mutuo foueat ut ho
nore alterius sua putet esse victoriaz
et morti millex p altero se exponant
Tales fuerunt illi tres milites ioab
z abusai qui extra furios z amonitas
bellates sibi uicifidel aicitie subsidia
pstatas hostes infuga uertere uide
dixit ioab et abusai esto uir fortis z
pugna p poplo nostro et p ciuitate
dñi nri. z si pualuerit ad vsuz me frater
eris mihi in adiutoriu. si at filij amo
pualuerit ad vsuz te auxiliabor tibi sic
expugnates oms fugauerunt. Le
gim? z q amo z phycias qui sic uo
catis fut fuerunt nobiles milites ac pita
goze discipuli bi iter se ta fidel iussit
aicitia ut quum alter dionisius rex
scicilie ap siracullaz pstitur? iteficere
uellz. z his tps ab eo quo pua paret
dñs pfect? ut ordinaret res suas
ipetrass? z alter uade. i. securitate pro
ci? redditu dare tirano no dubitauit
apropiquate aut die nec illo reddeute
un? quisqz stultitiam temerariu spso
rem dāns bat at his de amici pstantia
nil se metuzere potcabat eode itaqz mo
meto z hora dionisio pstituta qui eū
accepat supuenit z admirat? rex abo
ruz aiū suppliciu reit eosqz isu per
ut ipm isocietate aicitie z itercij sode
lici gradu accipient rogauit ecce uires
aicitie mortis pteptu genear uite dul
cedine extingueret crudelitate mā uese
re odiū i amore puestere pena bñficō
pensare potuerūt facton? dicit q nul
lus cessat amicitias n facile admissit z
pstantissime retinuit scipio affricanus
dicebat nihil esse difficultus qz amici
cia usqz ad extremū uite diez pmane
re Interdū enī amicitie dirimunt? o
reptionē luxurie uel alicuius comodi
tā qd idē adipisci uterqz n pōt uere
amicicie difficultime reperiūt i illis qui

i honoribus rei publice uersauz ubi
ei inuenies qui honore aicit suo ante
ponat Liberales milites esse opz
cum enī milles comoda ppa respuit
subiectos sibi tirones lucri inuidia p
mit quū uero comillitiones corpora
p pa periculis exponere ductores vo
milites sumptus z lucra multiplicat
p spiciūt citius iussis hostib? terga uer
tunt fitqz sepe ut ap cū qui multipli
cauit pecuniam neglecta uictoria sibi
cedat auaritie tenacitas in ruina
quanti hodie defecere uiribus qui co
pijs attēpti habūda cupiere puidet
ergo millex liberalitate hē i suis ne
auaritie dicit? tenacitate lucri putans
hostis eulus alio hēre diues effect?
suū pp l'm liberalitate sollicitet ut qd
natura belli respuit fiet uirib? pecunia
attēptet sepe. n. fit ut quid natura ne
gat uincat pecunia et iō summa uigil
cātia atēdendū ē ne imisete belli peri
lulo peccūte fiat exactio atēde plane
tibu qui dñis s? cui alij dñat i re
urbē spoliatus pps extra ad qd co
fugies reffugiū alie si tu pprijs per
tuos ardētes auritia spoliaris num
quid per exteros extimas ditari ab
sit nemo. n. sua relinques alia sper
as diues fit coia igit? sint inter mil
tes pariter arma lucra ut quibus de
bet esse communis uictoria sit z pōa. z
iō dō. in libro regū dixit equa erit
portio descendētis ad plū z remanē
tis ad saxina ppter qd remanentium
uoluntas ex tunc extitit ut nō solū eū
pcepez malitie haberent sed z regni
postmōm coronā haberent alexan
der macedon in forma simplicis mu
litis pori inuoram. Regis curiam
uisitauit ut p seipius itatum et mi
litiā exploraret. Quando igitur ale
xader a poro rege honorifice fu. s. z

susceptus et ab eo quis s; de alexā
 diuibus ac cōsuetudinib; nō alexā
 drum porus putās sed antigonum
 alexādrī millitē cum inuitauit ad mē
 tam alexāder nero sub antigoni no
 mine post cuiusq; feruli dillationem
 uasa aurea et argētea uasifera claz
 z furtim sibi ut propa mēdicabat .
 Et postquam sup his alexāder regi
 poro ess; p seruitores cibiferos accu
 satus post cibum regi alexāder assi
 stitur z quā sitas sup hīs fert rōis
 se. Oro dñe mi rex ut tuus s; sustens
 millites fortes lateribus . Alexāder
 cōsuetudinē et magnificentiā nudiāt
 Quod quando scī ess; sic alexāder
 p loquit mi dñe rex audies ego ma
 ximaz famaz tui maiorem esse alexā
 dro tam militiā quā expensā ad te
 simplex ego antigōus millex cōfugi
 ut tanquam maiorit; i nō sibi posses
 assistere neq; q; lex alexādrī cō ut
 omnis millex p se cibum uasa aurea
 et argentea in quibus sibi ad mensaz
 cibaria defferunt; pps sibi mēdicet
 z apportet te nō minorem esse putās
 eandem cōsuetudinē in tua cura ser
 uare de re tuā quod audientes milites
 poro eum relinquentes z alexādrum
 ducem seqntes in castra maneribus
 honorati una cum rege alexādro cō
 tra poro regē in die uenientes ipsū
 occiderunt totā que indiam alexā
 dri dicti sub egerunt. Memen
 tote milites bursa clausa milia tibi
 offerri uictoria munera crede michi
 copit hoies q; deosque placat; doif
 impiet; ipse datis uerba malcent aures
 sit tibi nō sio mollis at quādoque pec
 cūia effundit; belli neq; tia ppetiāt
 Fortes ēē milites neq; sē est nō tā for
 titudie corpis q; ai pleriq; milites for
 tissimi obore corpis debiles sūt sio

Seneca

magni corpore fortes ēē possit raro sio
 aiosos ēē credim; mediocres sio aio
 sos z ad bellū aptos existim; fortis
 ē ergo qui patit; z nō ducit; legitus
 codz ducem tāti fuisse ai ut euz ess; z
 atheniensū pnceps exercit; ptra poli
 pōienses ad bellū pat; z iter ipas aci
 es exercitū lex ess; z posita ut illi uicto
 res existerent quoz dux z pnceps ex
 ercit; bello caderet hitu pegrīo nō mili
 tari suscepto i hostes se dedis; bello
 pāpitē; sic saltē pcul; ab hostibus
 iteriet maluit ei mori ut uineret sui q; z
 uiuere suis supatis dulce z decoz ē p
 pria mori nemo sine spe magne felici
 tatis p pria se offert ad mortē. Quid
 sericordia i milite luceat nā nihil ē q;
 tā pclaz faciat milite q; euz adiucto
 riā uentē uiuificare pstratū euz pos
 s; occidere fere pot; q; militis ē ad
 v;fantiū nū uictoriā s; cōnorē sentire :
 Proter q; legim; q; quā filia roma
 noz dux exp; ess; multasq; uictorias
 ptra iteriores romāos hūisse itātum
 i pmo bello ut ap; apulīā dōcē z septē
 milia ap; sio cāpāia septuagita milia
 patēte tñ sibi urbe i hermes tria milia
 occidiss; quit; catul; pallā sile duxit
 filia mō esto misericors cū quib; tādem
 uicturi sum; si armatos i bello i pace
 i hermes occidem; sūmū z gloriōsum
 gen; uidicte ē p cere euz possis occid
 re. Sic bon; milles Joab dux exerci
 t; dō de bellato absalōe cū suo exerci
 tu cecinit bucīa z retinuit pplm ne per
 sequet; fugierē; isrl; uoles p cere multi
 tudini mortui ei erā tñ .xx. milia ho
 minū p regē saulē cū suis rī is fugi
 entē ab ner sequit; z ab eū sic loqui
 tur nū usq; ad iterruetōe tu; mucro
 d; uiet an ignorans q; piculosa res
 sit desperatio usq; uoque nō dicis po
 pulo ut dimittat psequi fratres suos

Quo audito pius millex Joab info-
nuit bucina et stetit ois exercitus nec
i sicuti sunt israhel nec quod ininere certa
mini. Custodes populi debent
esse milites quando enim populi multi-
tudo in castris moratur militum acies
super inigilet. Nam ob id legiones mi-
litum a romanis de diversis regionibus
uocatae sunt romae ut quieti et proprijs
artificijs populares uacare possint
Non enim potest artifex commode arti-
ficio intendere et bello insistere et ideo mi-
lites populum custodiant. Ipsi uero
populares militibus cepti artificijs so-
liciti insistant quod securus belli tempus erit
agricollae nisi militum affuerit uigi-
lantia et diuturna custodia sicut enim
gloria regis sunt milites sic et militibus
necessaria congregant artifices
populares sicut enim nemo sibi militat
sic et artificum nemo laborat custodi-
ant gratia milites populum ut popu-
lus pace gaudens militibus sumptus
accumulet et impensas. Legimus
enim quod achis rex Sibi. duce militum
dixit. Ego custodiam caput meum po-
nam ois tempus. Zelare etiam debet pro
legibus milites quod regis maiestatem
non solum armis decoratam sed etiam
legibus esse armatam. Laborare
debet milites ut iuste leges dilige-
ntius obseruent quam admodum refert
Trogius Pompeius de Ligurio quodam
nobili milite qui finxit quasdam leges
tum quod dure populo uidebantur tum quod
etiam iuste erant actores eorum a poline
delictum dicebat fuisse. quandoque eas
populus propter earum duritiam soluere uellet
Et Liguricus populum et ciuitatem affri-
gissimum quod eas non soluere donec del-
ictum consuliisset ac reuersus reuersum
reportaret ad cretum insulam in exilium
intra ibique perpetuam peregit exilium

ut praedictae leges obseruarent quando
que appropinquasset morti ossa sua
in mari proici mandauit ne si forte mor-
tui ossa ad ciuitatem aduersata fuissent
delata extimassent se esse absolutos
aiuramento praedictas autem leges quod iu-
ste erant et utiles hic subscribemus
Prima lex populorum in obsequium prin-
cipum et principes in custodia populi ac
que ad iustitiam imperatorum firmant. Se-
cunda lex omnibus pro simonia persuasit exti-
mas labore militum assidua fragilita-
tis consuetudine facilliter fore. Ter-
tia lex enim singula non pecunia sed com-
pensatione mercium iussit. Quar-
ta lex auri et argenti ualde omnium
uilloz materiam instituit. Quinta lex
administratione rei publice pro ordine
diuisit regibus potestate belloz ma-
gistratibus in diuitia et annuas sanctio-
nes senatui custodia legum populo
eligendi uel creandi magistratus pote-
statis permisit. Sexta lex fundos
omnes equaliter diuisit ut equa patri-
monia neminem alijs potentiora redderent
Septima lex Comuitari omnia pu-
blice iussit ne cui diuitie sint causa lu-
xuriae occulto. Octaua lex iuuenti-
bus non amplius una ueste uti toto anno
permisit. Nonae lex pueros pauperes
non in foro sed in agro deduci iubet ut pro-
mos annos non in lusu aut ioco sed in ope
ageret decima lex statuit uirgines siue do-
te nubere Undecima lex ut uxores eli-
geret pecunia iussit Duodecima
lex maximum honorem non diuitibus sed pro
gradu senum esse uoluit. Nulla autem le-
ge aliquid facit cuius ipse primus ser-
uando alijs non fuerit in exemplum. Et
haec de militibus dicta sufficiant

Capitulum quintum de forma et officio
Rochorum qui sunt. Regni uicarij
u Vicarij seu legati regis sunt ro-

ubi Quorum forma sic inscribitur
 nam mille sup equuz cuz clamide de
 uario z circa capitia nūs i dextra ma
 nu uirgā extensā posita fuit qz ei rex
 psonalr i regno suo ubiqz pns ēē nō
 pōt ideo nec fuit ut autoritas que ē i
 rege sicut in fonte derinetur i rochos
 suos quoqz uicarios ut ipsi psonaliter
 regnum uisitent z regiam potentiam
 oibus subiectis dictioi regie māifestēē
 qz uero regnū qnqz distatia locoꝝ dif
 fundit ne nouitas i una pte regni al
 tera ignorete oriat necce fuit duos ēē
 regni uicarios siue regis baiulos unū
 i dextera z alterz i sinistra. In his dz
 esse iusticia pietas hūilitas patientia
 uolūtaria pauptas z liberalitas

Iusticia luceat regni uicarij qz ip
 sa ē pclara dntū iterdū enim sūt ut p
 pter nequitia ministroꝝ tū supbiēdo
 iusticia puerunt sine culpa principes
 ignoratis regna pdat. In iust. n. mi
 nister pncipe d iusticia culpā. q. is. n.
 rex tall mistri cū igit mistri sūt ipij
 ipi rex ipe putat. At ptra eū ministri
 iusticia oimode custodiūt in iust. rex
 si fuerit iust. ptn? ab oib? opinatur
 Romāica ppleges iusta s esse uolue
 rant ut quos delegabāt ad regim ser
 uādo leges a libra iusticie deuiare nō
 possēt. Sūt. n. generale ddictū apud
 atiquos nichil expedire qz nērat iustū

An narrat valeri? qz cū. Themis
 tides diceret atheniensib? qz sciret sa
 luberrimū psciliū. s. qz sciderēt classē
 macedonioꝝ nec publicare psciliū ue
 let sed pccijt unū sapiētē cū tacite il
 lud exposuit z fuit ei dat? aristid? qui
 audito pscilio redijt ad otionē dicens
 Themistidis psciliū utile ē minime tū
 iustū afo tū renouite. At uero pccio
 qz equū n uidet nec expedire clama
 uit. Ad. o. n. i regijs uicarijs debet ni

gere iusticia ut p saluāda re publica
 sit cis maxia cura z illius utilitatem
 uite ppe pponat. Hui? moi exēptū
 herem? de maacho regulo s quo ait tui
 lius i libro de officijs qui dum car
 thaginenses bello naualli decertasset
 ac ab eis superatus ductus captiuus
 fuisset ab ipis carthaginensibus
 missus est romam sub iuramen
 to redempti p conuentione captiuo
 rū ut uidelicet quos romā detinebāt
 captiuos carthagine sū dimitterent
 Et spōdebat carthaginēses captiuos
 romanos apto se detētos liberos ha
 bere marchus ergo regull? Romā ue
 niens. Intras senatū postulationem
 carthaginensū porauit. At senat? rū
 det. qz inquit sup hactua orōne pscili
 uz ē Ad mareh? regullus. Hægo fo
 re utile romanis qz carthaginensīs po
 stulat. Ego uideo qz iuuenes. z in
 docti bello aut senectute z pfecti quo
 rum unus ego sum sunt quos capti
 uos cartaginēses de ipis. Romanis
 detinent. Fortes at z prudentes z bo
 nos duces nobi sūt quos d cartaginē
 sib? detinetis Cūqz detineret a ppin
 quis z amicis redire maluit quam fi
 dem hosti datā falsare nō ignorans
 ad crudelissimū hostē z ad exquisita
 supplitia pficisci melius iustuz adū f
 uare decreuit. Legitur qz quidaz
 ex. Romanis qui erat in captiuitate
 anibalis iurauit de reditu si redem
 ptōis pccium nō daret pmissum. Cū
 qz domū redisset dixit quod se falaci
 reditū i castra iureiurando absoluit
 fet quod ubi innotuit. Emilius cu
 rus senatus consultus censuit cum cō
 prehendum z custodibus publi
 cis datis ad anibalem reducenduz

Tunc refert ualeri? libro sexto d
 canulo duceromanorum quod cuz

rijs sit reflecta cognosceret nec humi qui
dem iacentem tollere uellem post gloria
in uisiam sequi meruerit ita que quo
clarius eris eo magis auxilium atque
solicitem te esse opem legimus et iose
phus recitat quod cum quidam amici
tiberij cessaris eum inquirerent quod
presides prouinciarum nimio tempo
re in officijs occupatos ab officijs re
moueret facerem inquit se republice .z
ex subiectis expediret meminisse inquit
hominem plenum ulceribus mucis gra
uatum uisisse cui cum ego compaties
accepto flabello muscas depelerem sic
ruditur cur muscas meo sanguine plenas
repellis et famelicis aduenire permitti
s in duplo michi cruciatum auges unde
michi subuenire existimas sic ego ait
tiberius diu in officio presides permitto
regnare quos scio ditatos ne eis amo
tis alijs pecunijs uacuis substitutis ri
licta iustitia aspiraret ad miera sintqz fi
losophis in exactionibz grauiors

Uespxianus tante humilitatis fuit
ut nec de mortuo z nicellio impij rapto
re turpiter a romanis trincato ac cla
mantibus legionibz uespxianu dignu
impio z mutiano duce eu durissime re
prehendete uix coactz pensit laudabili
esse memetote coactu impium sumere
qz ultro te honori offerre. Quic hui
lis ille ioab uicarius dd filius salue qui
du ciuitate filioz a amon obsideret ui
dens qz capioa essz ciuitas scripsit dd
ut ueniret ad obsidione ut cu capta eēt
ciuitas n sibi sz ipi danto regi uictoria
ascriberet. Patientia dz esse in eis
sine pessione iuriarum in uerbis sine pe
ru in corporibz sine i remissione culpa
ru sine i moderatione disciplinarum in cor
rectionibus. De patia alexandri df qz
cu antigon ei dixisset qz ei no ppetebat
regnare maxie si etas eius psideraret

eo qz no erubescat diari in corpore regnu
uoluptatis z luxuri. Et io eu iolgauz
regno dicebat pacieter duram reppen
sionem tulit nichil preterqz se corrigere
ac honestos mores assumere dixit

Eodem mo narat de patia uulij cessa
ris. Cum enim caluus essz .z bec gra
uissime ferret z capillos defluentes ac
uice ad frontem reuocaret milite quo
da ei dicente Facillie te cessar caluum
no esse qz me in romano exercitu timi
de qe qz egisse u. l. acturum esse z pati
enter tulit. Cum quidam etiam eius dez
uulij cessaris materiam eius originem
dispiceret z paueticum eum uocaret
ridendo pertulit dicens quid mellius
existimas an quod nobilitas in me in
cipiat. An quod in te declinat. Cum
eodem alius diceret. D. tirampne patie
ter rudit dices si essem n diceres. De
scipione affricano dicitur qui fuit belli
cessissimz qz cu quoda ei diceret militem
esse sub armis ac eum parum
pugnante uocaret patienter rudit
dicens impatozem peperit me mater
mea non pugnatozem de uespxiano
dicitur qz cum quidam ei diceret lupum
posse mutare pilum sz non animum ip
sum autem uenturam mutare posse eo
quo peccunie essent cupidus nec au
ritiam minueret pcessus etatis sine ru
dit hys omnibus rissum debimus no
bis correctionem. z penam criminibus

De antigone rege dicitur narrat
Seneca quod euz audisset aliquos ma
le extimare z obloqui de eo quod inter
dicentes z adentem essz solus paries
medius sine sola cortina illam leuiter
commouit dicens ex persona alterius
discedite huic neuos. Rex audiat au
diuit enim uos ipsa cortina. Pa
tietes obet ee circa penas illatas. Max
zeffet ualinius de anaxareo quod cum

tirannus cum torquati fecisset et amputationem lingue ei comminarentur non est iquit ille pars hęc corporis mei tue dictionis et ideo eam dentibus abscedit ac comminutam in faciem tyranni expuit magni tibi et spectabilis est nichil obliuif. omnino nisi ipsas iniurias patientiam habeant circa correctiones faciendas. Refert ualerius maximus quod architarentinus qui fuit magister platonis cum uidisset a troffos suos neglegentia tibi esse destructos ait. Suscepissim are supplicium nisi esset miratus tibi. **Q**uid enim prosum impurum diuinitate quam propter iram plus iusto graniter punire.

Refert idem ualerius de plaride quod cum aduersus delictum seruifai uehementer exarsisset. Spesio nepoti suo ex oratione mandauit modam correctiones de forme sibi existimans si animaduersione sua reprehensionem mereret. De hoc eodem dicitur quod seruo suo irascatur iussit cum tunicaz deponere scapulasqz uerberibus pebere manuifacessurus ipse postquam autem intellexit se irasci manum suspensam detinebat sicut substulerat. et stabat percussus simul. An errogratus autem ab amico quid superuenit quid ageret rridit exigere penas ab homine in condum me esse existimans nolu tu autem se cum istum uerberibus obiuiga nam ego irascor propter quod cedere nolo nam iratus plus facit quam cedere uel quam opprteat faciem ergo ut sit seruus iste sua potestate qui in sua non est qualis ego sum et oblitus seruionem potius castigant inuenit secum se ipsum abstulit que sibi potestatem in seruo et ideo ait seneca nichil tibi liceat cum irasceris et hoc ideo quia cum irasceris tibiuis omnia licere si iungere

iram non potes te illa incipiet uincere

Waspertas uolunt in a deo in antiquis fuit principibus ut magis fama quam pecunia diuites affectarent

Marrat ualerius libro tertio quod cum scipio accusaretur de peccatis apud senatum. Respondit cum totam affricam potestati nostre subiecere nihil ex ea quod meum diceretur preter quam cognomen retulifuit etiam dictus scipio affrican' qz affrica deuicit nime igit affrican' hoc ferem meum affrican' gazai auaros rediderunt nam uterque nostrum magistrum nominis quam pecunia locuples est narratur de aragla rege qui dicebat auro tanquam fictilibus et fictilibus tanquam auro utendum est longe enim melius atque prestantius moribus fulgere quam rebus. Ferunt enim eundem regem in fictilibus uasis esse querentibus enim occasionem. **R**idit Ego sum rex sicilie. Figulo fui genitore natus fortunam que reuerenter habeo quia diues repente extitit a pro genitore meo et pro genitore meo non considerans enim ortu suum nisi tibi utebat utensilibus. **H**oc autem uolunt in paupertatis extitit causa qui utilitatem et publice intendebant et non suam. Et ideo augustinus ait. **Q**ui prudenter attendunt dolent plus paupertatem quam opulentiam perisse romanam in illa enim paupertate morum integritas seruabatur per hanc. s. per opulentiam non miras urbis s. mites hominum ipsius ciuitatis dira iniquitas omni hoste pro corruptis liberales eos esse. oportet ut populum nutrire alleuent labore labor enim populi portatur leuius tunc respiciunt rectores suos recognitione beneficiorum atque sua presentia assistendo supportare legimus quod tunc uespertiani filii

faliscos obsecro et magis qui docebat
nobiliu liberos eos tpe arte decepit na
q3 q scia uidebat pcellere illos pueros
ante urbem ludiceredi gratia a muris
eos paulatim elongado extrahens ad
castra roanoz bladis sermonib' pduxit
ad camillu puceas scelesto facinori sce
lestiore sermonē aduixit afferēs se fait
scos i manib' roanoz tradidisse oatis
pueris quozū patres urbē in potatam
hnt. Que ubi canulus audiuit ait n̄ ad
simile inquit tui nec pplm nec ducē cele
st' ipē cū scelesto uiuere uenisti sūt no
bis b.lla sicut z pacis iura iuste q3 ea n̄
min' q3 fortiter suare decreuim' Ma na
hē nus nō aduersus eam etatē cui etiā
captis urbib' pcur s. ad adūsus arma
tos z ipos faliscos. Tu eos q3 tuz ia te
fuit nouo scellere uicisti ego romanus
arte z uirtute ac armis eos uincā n̄ so
lū spreuit magnā pfidiā s3 celsuit ut pu
eri p. potore post f. qū ad pentes māib'
ligatis reducerēt. Quia iusticia ai eoz
z beneficio magis q3 armis uicti se aru
ciuitatis uocato tāta mutatio ciuiū aīa
est iniecta ut qui modo efferali odio ui
debant pacem peterēt z portis roma
nis apirent. Irrat ancūis flora
q3 medic' p. i nocte ad fabriciū uēit p
mittēs se piz occisuz ueneno si aliquis
ei daret que fabricius iunctū ponci iuf
sit ad pirrū dñm suū pirro q3 oīa dici
que medicus ē eius capud sponderat.
tūc rex pirr' admiratus eū dixisse: ferē
ille fabrici' ē qui difficult' algalitate q3
sol a suo cursu eēti pōt si ergo i znarri
legis diuine t. all' fuerūt i opib' iusticie
amore patrie z cupiditate fame qles ho
die deberēt esse f. hani i opib' iusticie
sticie. S3 hodie lōbar dos undiq3 bel
la p. mūt atq3 nō arma s3 missilia z iacu
la ferūt potōnes dolositates fraudo
lentie cotidie sucrecūt hostes q3 p. pter

nūt n̄ lalex n̄ la f. d. itas mala iuramta
nula pacta custodiūt hoies .z uan' ali
p dno tuos isurgūt diuina z naturalia
fagietes querūt libertati uōari z uulū
fimoz ciuiū sui effici oīos naturales
pdidit e suspiēt. Pietate eos bre
decer que ad oīs uallz e at pietas in af
fectu p passionē i efm p reiffionem
p largitōnez z p pd. scēfionē. Pietas
.n. ē ex ben gne m̄tis dulce die grata oī
bus auxiliatrix. Refert ualeri' .li. v. d
nobilis sanguinis muliere q3 p. tor an tri
bunal suū capitali crimine dāpnatā z in
carcerē traditōit is q3 carceris custodie
perat miseria met' nō cā. ptinus trans
gullauit. Ad ditū q3 q3 dedit filie s3 oīl
ligēter excussit neqd matri possz porta
re futuz existimās ut fāe p. sūme. et plī
bus at tā tactis dieb' fecū ipē qres qui
nā esset q3 tā diu n̄ p. sūme. ē curius
obseruās ai adēti filia extacto ubere fa
mē matris lactis sui subsidio rekuatez
que tā admirabilis spectaculi nouitas
ad iudices plata reiffionē pene mlier iē
p. t. aut q3 enim non penetrat aut qd n̄
cogitas pietas quid. n. tā iustitātū z i
ancitū q3 matri ē filie uberibus aliam.
put uet. n. aliq3 hoc eē p. rez naturaz
factū nisi pentes p. p. ia natura lex est z
rex apū ut dicit seneca oīe sine aculeo
est uoluit ei natura nec suū esse nec ul
tionem expet. re aculeū q3 detrahit z iā
eius i hōrem reliq3 exēplū hoc magnif
re qibus ingrens ut pudeat ab exgu
if animalibus non trahere mores refert
ualerius. li. .v. q3 marchu' marcelus
captus ab eo suacussariis cum essz in
arce p. stitutas opulēssime urbis. et af
flictoz fortunā exalto ceneret carmen
lugubre cohēbere non p. tuit narrat.
idem ualerius q3 cum cessar augustus
pompeianū uictū aspexissz pias lacri
mas dedisse refert z depictate pōpei

erga regem germane q̄ extra pplm ro
manuz multa bella gesserat iunctum in
aspectu suo supplicem iacere dixit non
est passus s̄z benignis v̄bis recreatum
diadema quid abicerat capiteponitū
fuit et in pristinum fortune habitū resti
tuit eoz pulcrū esse iudicans z uincere
reges z facere z peere. Consimile
dicit de quodā psule noīe paulo qui cū
quodam captiuo z ad se adduci audiuisset
occurrit illi ad illū uolētem ad gēna
sua p̄combere detractuz leuauit. z ad
spem ortatus eum in psilio secum sede
re fecit nec honore iā ignū m̄se euz iudi
cauit dicens nam si egregium nos ho
stem inimicis nouimus etiam lauda
bilem. z felicem miseris. Cessar
audita morte catonis emulū sui dixit se
glori illius in uidere z illius gl̄ie non
in uidisse patrimoniu eius liberis eius
in colume resuauit licentim v̄gili i stru
it p̄ncipes populū regere libro quinto
et recitat augustinus de ciuitate dei. li.
ix. tu regere impio pplē romane me
mento. Nec tibi erāt artes parīq̄z im
ponere mores parcere subiectis z obellare
supbos. Et alibi. Enich' ē piger ad pe
nas ad p̄mia uelox. Nichil reddat p̄n
ceps ac eoz uicarios iter pplōs ita ca
ros sicut affabilis eoz z grata p̄satio
q̄ ex radice pietatis exoritur. Na legitur
de trayano q̄ cū eū arguerēt amici q̄
i oibus ultra q̄z regē decebat z minimis
p̄descēderet r̄ndit se uelle esse talē ipato
rē p̄uatū q̄lē ipatorē quisq̄z p̄uatus op
taret. De alexandro refert ualeri' q̄ cū
i tēpestate duceret exercitum militē cō
fectū senio frigore stupefactuz respexit
ipe sedēs in sede sublimi z an p̄p̄iquās
ei statim descendit z manib' suis in sede
sua posuit id enim salutare futurum p̄
dixit q̄ apud p̄ses primus fuerat qui
regium solium occupasset. Quid ergo

mirum si sub eo duce militare haue
bant milites cui militis in collumitas
proprio fastidio carior erat. Nam
lies etiaz esse debent. Quā enim maior
ex humiliate in omnibus. Rex
fuit ualerius maximus li. yij. quod pub
lius ualerius cōsul romanus adeo ple
bem super dilexit ut merito publicola
cognominatus sit. Idem edes suas in
medio foro existentes dirui fecit quia
nimis excelsē super alias apparebant
Quanto umque domo inferior. tanto
gloria superior extitit. Ad eo pauper
mortuus est ut si n̄ p̄tuo publico sepeli
retur. Debent sit esse humiles ut officii
scedant atque honorem alijs comuni
cent hoc est regnum nolle regnare
cum possis. Idem ualeri' libro tertius
cum fabius maxim' oia aseret apatre
suo z p̄p̄uo maiorib' q̄z suis sepe psu
latuz gestū ai ad dēret eum pplō p̄stā
ter egit q̄z tū potuit ut aliqua uicatio
nem hui' honoris fabie genti traderet
non q̄dem deuia uibus filij diffidēs
erat enīz illustis Sed ne maximum
imperium in una familia cōinuaretur
quid hac moderatione animi ualentius
qui etiam patrios affectus qui potissi
mi habebantur superauit iste fabius
cum maioribus totius senatus et a con
susu defferet et ille se excusaret q̄ p̄
senectute non bene uideretur orantibus
conctis inquit. Aliuz uobis querite ad
quam habent honorem transferatis
Nam si me regnare coegeritis nec ego
mores uestros nec uos meum imperiū
perpeti ferre poteritis. Rex fuit
quidam subtilis iuditij z ingenij quem
ferunt traditum tibi diadema priusq̄z
capiti inponeret retēta diu considerat
se ac dixisse. S. coronam nobilem
magisq̄z felicē q̄z si quis positus q̄z
multi sollicitudinibus periculis ac missē

ad liberalis fuit quot omnibus aut
 dabat aut promittebat cum que aliis
 carioribus quereretur quare pius pro
 mittebat quia possit donare rudit quia
 neminem decet a facie principis tamen
 discedere. Et cum quadam die nichil dedisset
 aut spondidisset tunc suis amici
 odernu die potidi tunc nichil boni hodie
 egerit. Legit de iulio cesare quod
 non militibus suis dixit ite sed u ni
 te dices quod labor cum duce participatus
 uidetur militibus minor. Unde de
 eodem iulio cesare legitur in libro de nu
 gis phoz quod cum quidam ueteranus quidam
 die militaret coram iudicibus uocauit
 e sse ut se in publico adiuuaret. cui ces
 sar dedit bonum aduocatum. At
 ille ait. o. cessare te militantem in bello
 assiatico non uicariu quesitum sicut p te ego
 ipe pugnari detexit quod cicatrices uulne
 rum quibus uidebantur erubuit quod cessare et u
 nit ad uo ad uererebat enim notamen
 supib sicut igit uideri un ipe iulio cesar
 ait quod labor uirtutis militibus carum sic mil
 lites nescit amare et h de formis nobiliu
 de a sufficiant.

In ipit tertii tractat de formis scaco
 popularium et de officiis ipoz rubrica

Capitulum primum de agricultura et officio ipoz

Populorum formas et officia pstra
 gentes incipiemus apud populari
 posito iacie dextre regis quod an rochu
 dextru pominus quod regis uicariu p huc
 oz toti regno necia x uideret ad uictuz
 et huc i hoc nro ope agricolam uocamus
 fuit ar sic format na fuit in huana spe
 scus hns in manu dextra ligone quoter
 ra forit in sinistra aut uirga q armita
 et aialia dirigit in corrigia seu i tu
 lo hnt falce seu saxulu quo uinse seu ar
 bores purant et ex eis supflua pcedunt

nota ante
nome caluili
figura agrole

ad h. n. tateois agricultura reduit
 cultore terre pmi legimus fuisse caym
 ad e pmo gentu hecisse autem fuit boiez
 terre culture u siter ut quod terra e mater
 cium quia ex ea omne sumpsum forma
 tionis initium et illa habem i fine uite
 domiciliu debuit nobis uinctu cu nro
 labore redre nutritu. Ergo agri
 cola deum cognoscere legalitate hie mor
 te ptepnere labori iustere aialia diri
 gere et arbores et uineas putare cogno
 scere deum. n. necesse e ut aquo bona te
 poralia recepit quibus uita sibi ddata sub
 stetat ei graz actio fiat decias rez of
 ferat eligatqz meliora ne uelut alr ca
 respuat at q decima pte grauat tabue
 re pp tui sibi subito oia i gruete tep
 state aut bestiu guerra sub orta tellu
 tur nempe p eo quod deo igrat e ho ppe
 que uirtuti suoqz ofsalio ac ioustrita te
 poralia mltiplicari ascribit dei dispen
 te iudicio oia tollit igrato dignu. n. e
 ut ho q i habu date fortuna deum no
 at ul sic sibi adrsante fortuna saltez ig
 rat legim? dauit regez ou ei fortuna
 scda arastit adlteru et hoic iu ppetra
 selugiere vo saul et adrsat sibi fortuna
 i etutib? ac dei timore masisse populu
 iudaveu legim? famelicu et si ietez i de
 fto deum iuocasse p cib? i crassatu autē
 ac carnib? estuatem an titulu in epi sal
 tass eluxibus q ergo deum uacu? cogno
 u rat p e? u dola fab i aut legalē et ez
 ee agricolā ut cū dñs ei nichil sibi reti
 nuerit ille dñi psonā gerat. Curet ergo
 sollicit? aliena qz sua nā maior et nobi
 liuz uita e in manib? laborantiu sic eniz
 artes sūt disposite ut nulla sibi sufficiat
 s3 suā alijs cōicando ualeat. sepe. n. fit
 ut agz colla ciber grossiorib? et oño suo
 subtiliora repositet refert ualerius li.
 yj. q antoni? orator clarissimus cū ac
 cussaret de iestru et accusates pduce

que

reē dū cā uentillaret accusatores suuz
eius terraz suuz cultore i teste iducezet
eo qd̄ dum antonius iss et ad strupum
ille portasset lanternā z ex hoc antoni⁹
uelementer pfundaretur ac apud se so
licitaret penpius noie agricola uitro
ortatus est eū ut se iudicibus torquedū
traderet affirmās ex eo nullū uerbum
exituz qd̄ cāz illius posset offendere ita
qz plibus sceratus ulceribus eculeo qz
positus arderibus z laninis usus oem
uim accusationis custodia re salute sō
uertit puz z fortez gerens spm penpio
nis nomine inclulim. Fuit qd̄z penapi
on noie qui suum noiet hemum hūit hic
fuit ad mirabilis fidi. nā cū ad penapio
nem pscriptuz occidendum milites ue
nirent hemus eius seruus ne cognosce
retur mutauit eū ne uestē pmutauit z
anulum se at in cubiculū atqz kēū rece
pit z ut penapione occidi passus est .
Iz qz p̄eriqz hōiam stulti fuiles cibos z
fuilem uestez fugiunt z fuiles mores n̄
fugiūt. Dis sapiens liber est z ois stl
tus seruus ois etiam animi debilitas z
būlis fracta qz timiditas fuitus est .

Mortem timere nō debet unde
ualerius. Ratio uitam diligere mortē
nō timere p̄cepit. Ridiculū ē carcere ad
mortē tēcio uite uir fortis z sapiens n̄
d̄z a uita fugire s̄z extire uir claudianus
q̄q̄q̄ liq̄p̄i complectit̄ aeer quicquid
alittell̄ quicquid maris equora uer
tunt qd̄ flusij uolunt qd̄ nutrire palu
des p̄eta tuis pariter cedūt animalia re
gnis lunari subiecta globo q̄ septim⁹
auras ambit et eternis mortalia sepat
astris sub tua purpurei uerter ustri
gia reges deposito luxu turba cum
paupere mixtim . Omnia mors est
uerficator . Forma genus mores
sapiencia res z honores morte ruunt
subita sola manēt merita laborij listūt

ut uiter t ocia laborantē ei agricolam
oz fructū coligere ita tñ labori listant
ut facis regescant dieb⁹ unde tabuli⁹
luce sacra regescant humus regescant
arator et graue suspensio uomere cessz
opus soluite uinula iugis nunc ad p̄le
pia ducunt plena corroborato uertice
stare bottes uos quoque abesse iubeo
discedo tabaris cui tulit hestēnā gau
dia nocte uenus ad agricola p̄tinet aīa
lia z armēta nutrire z id uirga dirigat
aducat ad pasēua z reducat p̄mas hō
pastor fuit abel qui iustus fuit z mel o
ra in scarifitio deo obtulit sic illuz d̄cet
te sequi nō solū a te s̄z moribus . z uir
tute . Et mēnto qd̄ ille n̄ esse abel qz
caym malicia exerceat. Ad agricolam p̄
tinet terram collere arbores z in ferere
plantare uineas z putare hoc fecit p̄ri
mo noc. Nam reffert iosephus in li
bro de causis rez naturalū quod noe
primo iuenit uite n siluestre . i. labruscā
que alabro uiarum sic est dicta . Que
cū esset amara accepit quadruplex ge
nus sanguinis . i. honis porci . Agni
z. Symie z d̄ huiusmodi sanguine ad
mixta terra fecit firmum et ad radiceū
cuiuslibet uitis p̄cisse posuit ita ut a
māritudine uitis repulsa dulcoratum
fructum redderet. Cūque de uino eius
bibisset inebriatus est ut nadatus
ī tabernaculo ob hoc affitio sub noiecaz
derisus ē at eum sobri⁹ fecit̄ effz ogre
gratis filijs eis uini naturā oñdit oīcā
ideo d̄ sanguine dictoz animalū appo
sui ut disceret hoīs p̄p̄ uinū quem fieri
leones p̄iā quī agnos sine mēte p̄uere
conciam . Quandoque porcos per
luxuriam . Quandoque symiaz per cu
riositate n̄ presumptam . Nam symia
q̄quid uidet fieri totum facere conat̄ z
destruit sic z multi cum sint sobrij p̄ten
ti sunt proprijs officijs ebrij circa

aliena officia se occupant et cum fuire
se credunt defuire noscont' ualeri' di
cit quod nini usus olim romaie feminis
ignotus fuit ne .s. i aliqd' dedecus p
labearentur. Quodius uina parant
animos faciunt que caloribus aprós
Lura fugit multoque diluitur mero.
Tunc uenium; risus tunc pauper.
cornua summit tunc doler. et cure
ruga q' fróris habit. et hec ó agricola
et opio sic pastóe óca sufficiat ad p'fés

Capitulum secundum de opibus fabrorum et officio eorum

f Abrú sic formatū nouim' quem
art. militē in dextrā regis situa
tim dicimus. Et merito q' milites inoi
gent h're frena calcaria scellas et arma
que omnia ad fabricam pertinent ul' p
fabrosexplentur nā factus fuit in fora
humana h'ns i manu dextra maleū do
labruz in leua et cementarij trulā in cin
gulo siue corrigia ad hūc reuocūtur
ois artifices ut sūt fabri ferrarij auri
fices monetā cōponētes nauclerij ligno
ruz que cessores eentarij domos mu
ros acturres hēdificātes pmi santicāf
in maleo s. di in dolabro quo ligna pla
nant. Tertij in trulla qua cementuzi
ter lapides compōit et lateres. In oib'
h'is o'z esse fidelitas sapientia et fortitu
do. Fideles eos esse et legales neces
se est. Quanta eis committuntur non
solum metallauerum etiam nauiganti
bus humana corpora peccunia fabris
committitur corpora cementarij ligno
rum que cessoribus ut in eorum hēdifi
catis domibus et acumatibus. et in
bribus protegantur. Cum corporib'
anime sub umbra nateherij in pericul'
secuntur. Ea propter fideles existant
quib' tot et tanta committuntur. Con
tra dicitur Qui fidem perdit nichil pre

ter ultra perdere. Non autem habet ca
usam loquendi cui credi non preter. Et
des est sacrificium p'cto'is bonum
nulla necessitate ad fallendum cogitur
nullo premio corrumpitur. Ref
fert ualerius quod fabius receperat ca
ptiuos romanoz ab anibale interposita
nummorum pactione. Qui tū a sena
tu non presentaretur miss' in urbem si
lio fundum quod unicum possidebat
uendit. et precium anibali protinus
nunciavit. De enim poti' patrimonijs
quam propria fide in opem esse uoluit
Summa amentia est eorum fidei spem
habere quorum perfidia totiens decep
tus sit. Et cum fortuna stat cadit fides
Nij artifices summo opere mende sit
utili. Scire n. obem' q' ea q' interit gi
nuuntur ad opus hominum creati ho
mines autem hominum causa creatos
uel generatos fuisse ut ipsi inter alijs
alijs prodesse possit. In hoc enim de
bemus naturam ducem sequi et coēs
utilitates affere in medijs. Fundamē
tum enim p'imum iusticie est ut nemini
noceatur d. inde ut comuni utilitati ser
uiatur. Nam tua res agitur partes cū
p'oximus ardet. Et neglecta solem in
centia summere uices nichil habet fortu
nā maius quam ut possit. Neque natu
ra melius quam ut uelut seruare quaz
plurimos. Sapientes esse docet
eos ut sibi inuicem non inui deant ut nil
lus de alio suspicione iducat nā naturā
hominis deus hanc esse uoluit ut oua
rum rerum cupidus appetens esse fili
cet religionis et sapientie sed homines
ideo falluntur quia aut religionem susci
piunt obmissa sapientia aut e contra
rio cum alterum sine altero uerum esse
non posuit sapientis enim propriuz est ni
hil facere quod penitere possit nichil in
uitus sed splendide et constanter graui

ter et honeste omnia facere si nulli iude
ris maior eris. Qui enim inuidet est
minor inuidia si quidem est ani
mi dolor ex alienis commodis nulli er
go inuidet uir bonitate predictus Inui
d' hoc loquitur fertior seges e alienis
super in agris uicinuz que pecus gran
dous uber habet suspicione careant
ne uerificetur in eis quito dicit seneca
hoc habet omnis affectus ut in qua re
ipse insanit in ea putet omnis fureze dio
nisius scicille tirampus a deo suspicio
sas eraret meticulosus sciens se ab om
nibus od obabentium quod submorit
amicis in eorum locum ferocissimos
barbaros quibus uite sue custodiam
commiserat subtinuit. Et etiam tonso
rum metu filias suas tondere docuit.
Quibus et am adultis non ausus est
ferreum committere sed cadentium gla
dium. et nucum putriminibus bar
bam sibi et capilluz aduereat adhibuit
Nec se securiorem exhibuit filiabus ut
parem. Lectum quoque castra la
ta cinxit. In quez se ligneo ponte recipi
ebat. Forem quem cubicali extrinsecus
a custodibus et clausam interius dili
gentius obseruabat. Propter hu
iusmodi suspensionis sue materiam plato
cum uidisset dictum dionisium scicille.
Regem circumseptum custodibus ei
publica uoce dixit. Quid tu inquit mali
fecisti ut atam multis necesse habeas
custodiri. Fortes esse debent maxime
qui navigationem insistant si enim timi
di existerent timorem a ijs imperitis z
pericula nescientibus incurrerent. Sic
que fieret ut omnibus timentibus de
fertis animis al labore cessarent cessan
tibus ipsis dispararent. Nam enim
citius periculosa tempestas absorbet
cum deficiente gubernatoris animo co
scilio que perditio ceteros suo commis

fos regiminiti morintolu t. Sit ergo i
eis fortitudo animi que est considerata
periculorum susceptor. Timere enim
gubernatorem non decet. Et si peri
culo contingant spem tamen salutis ce
teris quantumcumque permittat.
Magni enim animi est magna peri
cula equo ani no sustinere. Et hoc d' fa
bro dicta sufficient.

Capitulum tertium de lauifice seu
notarijs aut pilliparijs bearijs tonso
ribus z silibus z eorum officio.

t Tertium populareze sic describim'
quam ante alpbillum dextrum
sytuatum dicimus et tenemus quia in
ter hos de quibus hic loquimur sepe lit
tes et contempciones orimur quia ne
cem est per alpbillum tanquam per iudi
cem terminari et per notarium ante ip
sum sedentem in autenticis scriptis po
nibic autem sic formatus nam homo
est habens in manu dextra forpices in
sinistra gladium magnum et latum in
corrigia pugillarem et penarolam et su
per aurem dextram calamum ad scribe
dum horum officia sunt instrumenta
per que contractus fuerit in autenticis
scriptis ponere iudicibus asistere con
demnationes recitare. Que signant
pugillaris: et ipse calamus in aure po
situs. Alij habent incidere panos. et
conferrare tondere collarare eosque te
xere barbam radere. Que omnia re
presentant forpices. Lutellus seu gla
dius representat cerdones coriazios co
rioru pfectores pelliparios marcellarios
seu bearios a aliu occisores hij n. oms
pdicti ne felonifici appellat' q' aut nota

rij aut pelliparij aut coriarij circa pelles
ipsam operantur aut lancam ipsam et
pillos considerant ut faciant pannos i
cidentes confluentes collerantes texen
tes barberij tonsores pannorum aut
carnes ipsas ut marcellarij animalium
occisores ad hos pertinet artes quib?
sunt dediti diligenter et fideliter exerce
re in hijs precipue debet esse socialis
amicitia honestas continentia et ner
borum veritas. Notarij rei publice
multum utiles caueant ne sibi appropi
ent que comunitatis sunt. Hijs enim si
bonifunt optimi sunt sim. li rei publice
sunt pessimi. cum enim per eos cause
z questiones sub iudice affessore sczi
bantur multa in eis si ueitas aut lega
litas sunt magna cōitati ciuium utili
tas emergit. caueant ergo ipsi conscien
tiam ne formam contractus uicent i qz
illi ad emendandum tenetur cui suo do
lo in instrumento mentiti sunt statuta
ciuitatū continue per legant atque sciat
considerant si e contra deum z iura ea eē
confecta nouerint populam atque rec
tores alliciant ad mutandum ius enim
non habent uniculum quod contra fidē
z bonos mores statutuz ē. Sed
hodie qui plura de re publica nouerint
bona agere pretermisore dei timore
infirmiores. et infcios populares se
ducunt ad conūrationes. et inep
ta collegia atrabunt. Et unientes
in unum seditiones in ciuitate potius
quam cordium federa neunt nullum
hodie lombardis tam nocuum colle
gium est quam notariom in quibus in
uenitur discordia uoluntatuz ut igitur
ciuitas pace gaudeat ad concordiam
z sinceram amiciciam se certetur de qua
dicit tullius quod amicicia est uolun
tas erga aliquam bonarum rerum illi
us causa quem diligit cum pari us

luntate que omnibus rebus preponen
da est nichil enim est tam nature aprū
tanque conueniens ad res sedecas uel
aduersas quam amicicia cuius uis quā
ta sit ex hoc intelligi potest quod ex in
finita societate generis humani quam
conciliauit ipsa natura ita contracta res
est z ad ducta in augustum ut omnis
amor inter duos uel inter paucos conci
lietur duo potest esse uita utilis que nō
anur i mutua beniuolentia conquiescit.
Quid est enim dulcius quam habere
amicum cui audeas sic loqui ut tecum
uerum quandoque hec amicicia fun
datur supra bonum delectabile z hec ē
amicicia iuuentutis ubi regnat calor q
est dilectionis principium quandoque
fundatur supra bonum honestum et
hoc est amicicia uirtuos i unde dicit tul
lius Amicis et non tribuere quod recte
possis z tribuere quod non sit equum
contra officium est. Honores diuitie
z uoluptas z cetera huius que uidetur
utilia nunquam amicicie anteponenda
sunt at neque rem publicam neque con
tra ius iurandum et fidem amici causa
uir bonus faciet si omnia facienda sunt
que amici uolunt non amicicie tales sed
cōiuratores tales putandi sunt cum id
quod utile uidetur in amicicia cum eo
quod honestum est comperatur iaceat
utilitatis spes ualeat que honestas
Hec igitur lex in amicicia seruetur
ut nec rogemus res turpes nec rogati
faciamus. Turpis est excussatio et mi
nime acquirenda si quis contra rem pu
blicam amicicia se fecisse fateat. refert
ualeri? qz cum quidā ruffi? noie cuidā
amico suo in iuste roganti asisteret is que
cū indignatiōe duxit? qz ergo mihi op?
ē aicitia tua si qz rogo nō facis rudit imo
qz michi tua si pp te aliqd i honestum
fecurus sim qnz fūdat supra bonū uti

110+

110+

tulli de officijs

Comicia que causa vili-
tat est tōm diu plure
bit quam diu vallis fue-
rit

le q̄tam diu durat q̄z diu durat utilitas
un etiā uarō i filijs dicit q̄ amici diui-
tum palee sūt circa giana dicit etiā uis
amicum experiri calamitosas esto
dixit scēca de q̄busdā q̄neronē impato-
rem seq̄bantur mel musce sequunt̄ cada-
uera lupi p̄oā ista turba seq̄ nō hoīez

Tulli⁹ refert q̄ tarquinius supbus
q̄z nepos bructus noīe ex seore de rōa
expullit dum exularet dixit tunc primū
it̄lexisse quos fideles hūiss̄ z amicos
quos infidos cū uentris gratiā reficere
poss̄ z q̄ utilitatis cā ass̄ptus ē taz diu
z lacebit q̄z diu utilis erit et inde amici
fugiant un̄ p̄bat̄ negotiatio ista ē non
sicitia q̄ ad cōmodū accidit ouidius
unlgus amicitias utilitate p̄bat uix
duotres nemichi detot sup̄ estis amici
dōc̄ eris felix multos numerabis ami-
cos tēpora si fuerint nubilia solus eris
cetera fortūe nō meaturba fuit. amici-
ciam igit̄ si ad fructū nīm referri zas
z nō illius p̄modum q̄z dilligimus nō ē
amicicia s̄z mercātia q̄dā utilitatū suaz
prata z arua z pecudes hoc mō dilligū-
tur q̄ ex eis fruct̄ capiunt̄ hominam
aut̄ caritas gratuita ē sincere fidei amici
p̄cipue i aduersis cognoscūt̄ i q̄b̄ q̄cqd
p̄stāt totū p̄stanti beniuolentia p̄fici sci-
tur felicitatis aut̄ caluz̄ maiore expte
adulet̄ dī q̄z caritati arrogat̄ refert
petrus alphūsus q̄ arabes p̄ba habēs
unicū filiū q̄z i rogauit quod aicos acq̄-
sierit. Quo respondente multos. At
p̄ter ego iā senex nō agui nisi unum.
Et addidit non sit tibi fili parum bre-
unicum amicum nec multum habere
multos expedit enim amicos probatos
amare et ideo filio mandauit ut occiso
porco. ac in sacro posito fingeret se ho-
minē occidisse ac singulis amicis quos
fecerat occulte defferet sepeliendum qui-
cum filius patris mandatū expless̄ et.

omnesque male quā in iuriorefes
pondissent quod talem rem sic que p̄ci-
culosam eis manifestasset rediit ad
patrem nullos que amicos necessitate
urgente habere p̄bauit at pat̄ ad mo-
nuir filium ut ex sua p̄te requireret unū
solum quam dixerat ac gl̄abatur unū
se habere p̄batum amicū quo facto ille
omnes de domo propria emisit s̄lētio
que facto secreta cum omnia nocturno
t̄p̄ta eff̄ c̄t̄ sepiti que omnes ex hu. no-
fossam profundam feciss̄ et porcum nō
hominē p̄ hoīe t̄n̄ sepeliendū suscepit que
depositum detegens p̄ccū domi actinu-
it q̄z mortuū hominem f̄scipat tumulā
dum sic que filius patris unū ex tunc
p̄bauit uerum aicum ēē suosq̄z magis
fortune p̄spere ad ulatores q̄z aduerse
p̄banit amicos. Refert̄ item patr̄⁹ al-
phūsus q̄ duo erāt mercatores unus
baldachin⁹ z alter egiptius q̄tata erāt
amicicia iunct̄ ut cū baldachin⁹ ess̄ et in
egipto z egiptius transfouere uel̄t oc-
p̄nsatam sibi uxorem pro qua baldach-
chinus nimio captus erat amore in t̄n̄
ut pro ea langueret finaliter amediciis
ameris ardor aperitur. Quod atten-
dens egiptius uxorem sibi debitam cū
dētissimam t̄ adidit baldachino uolēs
ant̄ uxoris amore quam amici carere
presentia cum aut̄ baldachinus cū ass̄ū-
pta sibi uxore ad p̄p̄tia remeasset die
tatnsq̄z diuicijs nīm iū ess̄ et accidit egi-
ptiū ad extremā paupertatē deuēss̄ euz
que mendicatio per mundum ueriss̄ et
egiptus eadem q̄ nocte qua applicuit
eo dormiente in quodam templo occis̄
fuit hō iux̄ tēpli illius fores cū autē m̄-
dicus egiptius facto mane templū egre-
teret tamōz homicidia capis̄ ad que
omnem positū baldachinus se homici-
dium fecisse fronte fates̄. Ellicis ma-
gnū suspēdio mori q̄z uitā suspēder̄

de amicitia

mortis factū q̄ ē ut hora q̄ cētra eū ferri
fūa deberet amicus baloachius super
uenit egiptium st̄ at̄ q̄ i mediū aīe iudi
cē p̄siliens se reum homicidij dignum
q̄ morte p̄testat egiptiū uelut isontē ab
soluere conabatur. Et uero tertius qui
z ipe i rei uitate hoicidij fecerat conf̄ de
rās inocētiā duoz̄ uini iudicij iram
timens se p̄tavit i medio et facinus p̄
ordinem ipse fatetur. Et iudex attendē
et duoz̄ amicos constantiā et rei emen
dam penam remissit factam que est
ut egiptus uxore āore aīci sponsatā
sibi relinquerat amico ducendam foro
rem iuenisset omniū bonoz̄ tempora
lium baloachini medietaē diuidens po
sideret atqz sup̄ eoi tormētum effige
ret omni honestati z̄ p̄tincēie studeant
cū enim p̄dicti artiste requirētib⁹ eorum
officijs necesse habeāt sepius cū feminis
conuersari ideo eos decet esse honestos
z̄ castos ne fecias sollicitē. imo ab eis
oculis aut mitibus sollicitari refugiant
Tertulianus refert democritum popu
lum excessisse se ipm̄ eo q̄ mulieres aspi
cere sine caris p̄cupiscentia nō ualere.
Refert ualerius q̄ cum q̄dam excelen
tis pulcritudinis adolescens lz̄ esset ca
stissimus nōie spurrima qz̄ sua pulcri
tudine p̄imuz̄ feciarum sollicitabat ocu
los z̄ ex hoc uiris z̄ pentibus eorum
esse se suspectum sentit. rō is decorem
uulneribus confundit faciemque totam
lauteolis serzo que arduis deformitātē
faciei sanitatis suae fidem magum quaz̄
pulcritudinem irritamctum aliene libi
dinis esse maluit. Legimus sci
monialem uirginem eo quod oculorū
pulcritudinem rege quandam soli
citauerit sibi oculos eruisse regique so
licite mandasse eos p̄munere. Pla
tonem philosophum dictissimum legi
mus patriam et patrimonium relin

quise et achrideniam elligisse uillam
p̄cul nō solum desertam sed etiam p̄uili
lentem ut cura z̄ assiduitate morborum
libidinis ipetus frangeret unde et p̄f̄
et̄ discipuli sibi ipsis oculos effonderunt
Refert eliminandus q̄ democritenes sto
macū laudis nomie nobillissime meza tri
cis iocando sub palpanz̄ z̄ querens hoc
quantum. cum ille diceret mille dena
rios respondit. Eger penitere tanti
non emo. Quodius. quod iuuat exi
guum est plus est quod ledit amantes
Est uirtus placidis abstinuiss̄e bonis
Augustinus de ciuitate dei. li. primo
Refert quod egregij romani nomine
march⁹ marcellus qui siracussim ciuita
tem ornatissimam cepit fertur eum p̄
lus fleuisse rulturam z̄ ante eius san
guinem suas illi lacrimas effudisse.
Desit autem z̄ curam pudicitie etiam
in hoste seruando. Nam prius quam
opidum uictor iussisset inuadi consti
tuit edicto nequis corpus liberum uio
laret. Veritatem attendant quia
intentio et sermo et actus hominis inui
cem bono concordant nec i' alio iter se
dissentiat un̄ uis̄ i me dī q̄ uitas n̄ hat
angulos ipa enim est uirtus qua quis
oī timore uel fraude se posita cuz̄ qua
dam spiritus libertate quod recte ten
tit assatur. Valerius maximus
dicit quod tirampni scicilie dionixij cuz̄
omnes siracussimi interitum optarent
quedam ultime senectutis femina sola
cotidie matutino tempore deos orabat
ut in celum ac sibi sup̄stes eēt p̄dict⁹
dionixius. Quod audiens dionisius
admiratus igitur rogauit eam at illa
puella iqt̄ cum eēz̄ z̄ grauē tirapnum
hārem carere eo cupiebā successit peior
z̄ illo etiam cum carere cuperem. Cer
tū te ipotuntore ceteris hīe cepim⁹ tē
mēs ergo dēterioctibi succedere caput

meū p tua salute deuoneo tam facetas
uiritatis auda iam dionisius punire
erubuit z hec delanifice dicta sufficiat

Capl'm quartum de mercatoribus et campforibus .

a **U**te regem quartum popularē
situarum nouimus nam in hua
na specie fuit habēs i māu dextra librā
cum pōdere in sinistra habuit fustem si
ne brachium mensurale in cingulo ha
buit bursa z cō pecunia patam ad rōdē
dū pōctētib' in isto repūtant' mercato
res pānoz telearū z quaz cūqz rerum
z hoc i brachio mēsurali cāpsores pec
cuniarū cōmutatores z hoc in libra uel
pōdere depositez receptores z peccūia
rū z hoc i bursa hij omnes debēt auaritia
fugere debita cauere pmissa de
bent attendere et seruare in integrum
debent cōmissa deposite restituere .
ante regē congrue situant' qz thesauria
regis debēt pēe et p rege millisibus et
stipendarijs respondere . **C**auent
icit auaritia qē idoloz fuitas deq' di
cit tullius auaritia ē cupiditas acqui
rendi uel retinendi uel ultra necessitatez
imoderatus amor humidibocē uirio
nullū deterius ē maxime i pncipib' et rez
publicam gubernantib' hoc enī omne z
hoiēm ad qd uis malum impellit maxi
me que in senibus regnat quō aut hoc
ptingat nō inteligo qd abfdius esse
potest quam quo minus restat uie eol
amplius uiaticum querere ex puerbij
sapientū auarus nisi cū morif nullus
recte facit cui nil optes mali nisi ut uiuat
d u nulli auarus bonus ē sibi malus io
pi pessim' neq'āci cā nūqz auaro deffi
cit **R**effert seneca qz ab antigono ci
uicus petijt talētuz rōdit antigon' plus
ēē qz ciuicus petere deberet repulsus pe

tijt denariū rōdit min' ēē qz regē dece
ret dare i deazio regē i taleto cuiū res
pexit cū posset denariū tanqz ciuico da
re z talētū tanqz rex nibilitā exiguum ē
qz nō honeste regis humaitas tribuat
auaritia cupiditatis ptes genus ē om
niū libidinū . **R**effert iosephus . xviiiij
li. antiquitatum qz fuit romana paulina
nomine maicrum dignitate preclara
studio castitatis intenta honestatis op
pinione per spicua opum magni uicinē
locuplex z uultu decora ea etate quan
do mulieres de pudicitia gloriantur
hec nupta saturno nomine genere opi
bus ceteroque cultu consili huius enim
amor detinebatur miles quidam emeri
cus nomine monous qui eam muncib'
pmissis faceticis diazsis sollicitans
mulieris pectus marmoreum nequit in
fletere maluit cū illis nō ueribus carere qz
auaritia ducta carnis pudicitia amitte
re at mōd' ardes magis qz sibi cernit
negari lecto decubuit mortiqz se adiecit
hoc unū tibi iudicās tāti mali for reme
diū erat mōdo liberata quedam noie
yda omnium malaz iniquitatum sibi
coagullum que dure ferens domini sibi
periculum ei promisit si de lecto serge
ret et suo p'silio assentiret qz pauline tra
deret cum effectum p'cubum cumque
gaudens ferrexisset de lecto . v. minas
ida liberta requirit non tantas quam
tas pauline monous ipse sponderat nā
et . xx. minas pauline sponderat si dele
tationi sue prebuisset assensum accepta
que pecunia ida liberta auaritiam sa
cerdotum istis cognoscens duas pmi
xit pncipi sacerdotū minas z dime
diam si tacite faceretqz ad effectū possz
perducerent tu monous aator ardes
pauline gauderet amplexibus at ille ar
des auaritia z pmo' peccūi accersita
paulina finxit se de egipto ab anubio

philū a deo depositū negans se euz co
gnoscere mini. ne assebat qđ ille audiens
ibat tristis z merēs cui cu obuiass z ue
tula qđam cām ab eo tante tristitie sici
tat ad ille qđ mibi z tibi mulier uade ī
paceatila obsecro qđ mibi cāz tue tristi
tie enares forte. n. tibi psilū saluberrinū
oare pōse uet? ergo hō ifortuniū suū
totum p ordinē dixit mulieri at sagax
z prudēs uetula hāes ne ī qđ ī hac ciui
tate aliqz tibi fidelem amicum rñdit hō
hēo plures at uetula. uade dic eis qđ e
māiet s. rīpnia quodā dōpicta sū copha
nos pulcros z īplentes uilib? rebus fin
gant cō gemas pretiosas z thesauruz
magni ualoris portantesqz ad mercato
rem illū dicāt se uelle apud illū thesaurū
magnū deponere cū audierit famā sue
legalitatis non modicam ēē z ire hēant
ad ptes multū remotas illis ergo cū n
mercatorē sic loquentib? ut supueniens
petes depositū tuū qđ tali tēpore apud
cū deposuisti spero qđ propter maus
lucrum z astātium amicorum tuorum
uerecundiam sibi legalitatis nomen im
ponentium statim tuum tibi restituet
thesaurum caue tamen ne nouerit mer
cator illos tuos ēē aīces o magnū mulie
ris psiliū muliez ei naturale ē ī dubijs
pmp̄ta hīc psilia abijt ergo hō z iuxta
psiliū ml̄ieris faciēs aīcis cū mercatore
loquentibus de thesauro ficto apud
euz deponendo supuenient z ipe repetēs
suum depositum. Tunc mercator ait.
Bene te cognosco tu es talis et tali tem
pore uenisti et portasti depositum et
depositum tuum optime custodiui.
Et factori suo ait uade cito et da hūc
depositum suum. Sic que accipiens
homo depositum abijt gaudens. In
fidelis autem mercator a sua fraudā
tus malitia uacuus remāsit qđ dat bñcā
dem imitatur sententiā docet philoso

phia precipue debere bene soluere interdū
autem solutio est ipsa confessio. uir
sapienti notum est quanti res queque
taxanda est. Et omnia secum examina
bit et qđtū accepit a quo qñ ubi z quem
admōm queris qđ nobis faciat obiuo
nem acceptorum cupiditas accipiendo
ruiz et hec de mercatorib? dīa sufficiat.

Capitulum qntū de medicis pigmenta
rijs z cirogijs.

c. **D**locat medici et pigmentarij
ante regiam in hac forma naz
in chatedra magistrali collocatus ē ho
mo habens libi ū ī manu dextra urceol
um pigmentarij in sinistra ī corrigia seu
cingulo habuit ferramenta uulnez et ul
ceez per hos intelliguntur p̄fici et hoc
in libro per que etiam accipiuntur om̄s
grammatici arismetici musica et astrologi
nā p̄fect? medic? p̄b̄fic? laz grammatice
p̄p̄f̄t̄iōes ast̄ū p̄t̄iōes p̄cl̄usiōes dialec
tice p̄locutiōes z facetias rethorice d̄
m̄f̄siōes geō̄trice horaz. d. e. z. q. z. e. r.
thuo. z. num̄ez. arethetice. armoia. pul
suum tanqz quāda. z. armoniam. musicē
ī dandis u. r. o. medicinis et municioib?
lunationes astrologie. necessē ē scire. in
urceolo significant pigmentarij et medici
naz p̄fectores ac puluez et specieez aro
maticaz coadunatores in ferramentis
que īcingulo deffert medicos cirogicos
signari dicimus horum omnium primū
theozici speculatores sunt ultimi duo
pratici seu operarij uocantur medicos
p̄b̄ficos studiosos et solertes circa scie
tias. necessē est. Cum enim uita humāi
corporis quodam modo sit in manu
medici nisi partiā multaz scripturaz
habuerint potius si medicine artis oper
am deuenit magis occisor hominum
qz curator egritudinū poterit extimari

In eis debet esse morum maturitas uer-
borum facies corporis castitas ad infirmos
multa sanitate promissio freques uisita-
tio curarum causarum signorum egritudo uinis
requirerorum in libris auctorum maxime
Pytheatis galieni et Aulicene sollicitudo
multi modo . cum ad infirmos sit multi me-
dici ueniunt non se litigatores aut dis-
putatores exhibeant ne uideantur ne ui-
deantur mundi fama magis querere dum
disputando uicisse uidentur quam egrorum decem
bentis salute querere et tractare miror
curam iter eos cum maior infirmo incubuit
necessitas sanitatis fiat extrahatur obie-
ctio cum tamen de corpore hominis et uita ipsius
causa uentiletur et ille sapientior se repu-
tat quam subtiliores et plures subtilitates ad-
ducit contra interitus doctores nisi
non est de uita hominis sed de rebus tempo-
ralibus extra hominem causa tractat ille prouo-
cior reputatur qui pro suo consilio uidentur
non uerit melius recordare solent igitur
medici cetero uersam aiorumque magis
apperere studeant quam curare . An re-
gina uero medicus statuit ut castitatem
corporis hinc signetur cum enim regina
cum ceterarumque feminarum egritudines
mederi habeant occultaque atque ueraciosa
quandoque inspicere castitas esse necesse est .
Quoniam uero ergo ut exempla que secun-
tu inspicant ac exempla castorum uirorum ca-
stitatem sectando alijs pudicitie sint ex-
plum . Narrat ualecius quod ipocras-
mize extitit continentie nam apud athenas
scortum erat nobile facie quod deorum cui
iuuenes adulescentes lubrici sponderant
talentum si ipocrasatis animam ad incontinentiam
potuisset inflecter que ad eum nocte
ueniens stetit iuxta eum nec triciens con-
tinentiam in aliquo labefecit cumque causa
iuuenes desideret quod illius animam illece-
ris inflectere non potuisset preciumque uicti-
cie repereret non destitit sed de ho-

mine secum pignus posuisset uocauit enim
philosophum statuam pro immobilem eius
continentiam . Hoc idem recitat ualecius
quod zenograte philosopho quod cum mulier ei
combenti nimium nocturno tempore fuisset
ista et ille castissimo firmoque proposito in-
mobilis permaneret in tantum humeris ad eam
uerteret illa se despectam aspiciens profusa
dicebat . Cornelius scipio missus ad his-
paniam eo momento quo castra intrauit omnia
que uoluptatis causa erant iussit tolli unum
et duo milia scorta dominus abesse ab exerci-
tu nouerat ei uir inlustrius quod uoluptas
animas effeciant et enervat corpus uo-
luptati subiectum unde et infabulis poe-
tarum dicitur quod fonte siccaque in gredietes
euenabant eos . et uiris effeminatis
sexum adimebant . Et hoc dictum fuit in
figura uoluptatis sicut dicitur in libro quo
de nugis philosophorum . Curas egritudinum ar-
tedant quam cum stant aut pro se ut in ciuitate
curatorum uulnere lictorum totum adhibe-
tur et longo longum aut prostratum ut in phy-
sica ut calidum frigidum apponit aut gra-
uium tristitia uel tristitia gaudio curat
multi ei gaudio pro aut premitio gau-
dio inbreorum usu destitute strati sunt
Dicamus igitur incideret hic primo quid
gaudium sit et quo nimio gaudio aliqua
mori inuentus sit gaudium est diffusio animi
in apprehensione uicinitatis sicut in libro
omnes ei tendunt ad gaudium sed unde sta-
bile firmum que sequatur ignorant . Et
sapienter quidam magis sine gaudio est gaudi-
um aut hoc non nascitur nisi ex uirtutibus
proscia nec iterum pro ut nec desinit . Quod
enim natura dedit fortuna non eripit ma-
cialis cocus gaudia non remanent sed fu-
gitina uolunt . Narrat ualecius
libro ix . Quod uix uersibile et credibile
quod eripiendo uitam a corpore idem
posset facere amor et gaudium quod
flumen ualuit naz nunciante glade que

deo egipti destinatus dices ipm grati
amore pauline teneri et ita sibi madoato
dedisse ut pauline romae de amore por
taret q illa audiens z libenter eum luci
piens ad amicas et maritum et uicinas
glorando denotians q ab nubio tali
merito inuicetur q ab ea thorum z ce
nam anubius occupat maritus autez
grate pcessit pudicitia piugis no igno
ras illaigit pgitad yfidis tepum ibi
que cla cenauit thorumqz panit cuque
qscendi tepus ueiff z uniuerse tepli foref
a sacerdote auaritia corrupto z strupl
picio obserant ptraqz luminaria exti
gunt mo aut amator ardentior latuit
i abscondito tepli z obscuro et oportua
hora adiacentem paulinam ac expecta
tem deu ab nubium sceler puenit illa
aut extimans deu ee reuerentz accepit
atqz ita cum ea pnotans mundo circa
uicinia lucis abcessit illa aut mane sco
ad triu et ad aicas z nicas ueniens gla
batur secuz deo ab nubio carnalitur p
octa set uerba que ei ab nubidixerat
dicabat sz exaudientib alij n credebant
maturaz rei ispicientes alij aut credebant
quida ut mira uili mirabant mulieris
pudicitiam attendetes dignitateqz ref
feretes .tertia vo die postqz hec sca fut
occurrit pauline mondo ifest? amator
et fraudulenter pudicie femine corporis
attreacor dices o paulina saluasti mihi
xx .minandas quas potuiffes per me
hre tibi pmisas falliarib? tuis reb? ad
dicere nunc nec meis postulationibus
desuiffi et dāpnificatione liberasti naz
i teplo isidis tota nox ate cum mondo
pata est nec mei nois algo inest uolu
tate pcepta nihil ei ad pficiendu nego
ciu ob fuit q ab nubius uocatus fut
ille qdā t alia locutus abcessit illa uero
i m'em sua rediens tuc pmu illud faci?
itellexit z sciffis protinus uestibus ad

uirum accurrat fictione que apit tanti
facinoris deprecans ne suam iniuria m
neglexiff? at ille p ordine n octa impa
tori denotiauit tunc tiberius impator
cam diligeter exaians uniofam p aua
ritiam z scellus sacerdotum inuenit z
ipos qdem cu ea dez q ca tocus iniqua
tis extiterat ad egit i cruces tepli aut
ipm fundatus est ita statuā q isidis i flu
uitum tiberim iactari precipit modum
vo exillio ppetuo dāpnauit dignu eum
maiori pena no iudicas eo quod aoris
uehementia deliquiffet . Legi
mus q mulier quedam solitariam uita
ducens que aggregata magna auri
quantitate domi fossa facta humi abs
condit sed post mortem eius cum ad
notitiam epi perueniffet de mandato
eius aurum in eius sepulcris est proiec
tum z postquam hoc aurum sepultum
fuit tribus diebus se miseram pro cla
mare auditur z maximo consummi in
cendio .cum autem multis diebus uici
nos plmum molestaffet de epi man
dato ad eam extumulandam uenitur .
Aperto quetumullo aurum collatu z
liqtu i ipius os igne sulfureo cepit ut
uez sit illud aur fuffi aur bibe corpus
autem auariffime mulieris fediffimū
acceptum ex tumulo in cloacam projec
erunt seneca dicit In delectionibus mu
lieum uitiorum fundamentum est auar
ritia . Valerius maximus . Auaritia
letantium indagatrix luctorum man
feste prede uerago auariffima . Neque
habendi fructum felix est et querendi
cupiditate miseriam . Hec autem
omnia septemulus noie possedit qui cu
eff et fa nilla is hoi quida noie gracul i
tantu exarst i auaritia ut ad spofionez
auris qda spuocoffus noie sibi pmixit
n e uerit? capd? gracul amici sui absceder
ac per urbe pallo fixu ferrei super iaz

cauata pte capitis quo pderiosus eet
liquato plubo iplent ut ipsius pondere
auru sibi pmiffum accipet odiosa hoc
septu muli auaritia tholo i regis egip
tiozu risu psequenda na cu antoni ipater
cu magnas opes hre pspiceret et corru
puiff 3 en sordib ac ppeas pituz se ui
deret io oi peccunia manib iposita i al
tu pcessiff et ut classe pforata suo paret
arbitrio et atoni hostis pda cazeret au
ru et argetu merget n sustiuit sz futuz
neis sue pmu dni zoesus hic pculdu
bio n diuitias sz adiuuiz ipse posselus
etitulo qd rex insule ciprij aio n pecu
nie miserabile mancipiu ex puerbijs sa
pietu peccu oz impare no seruire pec
cunia si uti scias ancilla est si nescis
domina peccunia non faciat auaru sz
irritat salustius auaritia fidem et pro
bitatem ceterasque bonas uirtutes et
artes subuertit et pre hijs superbiam et
crudelitatem deum negligere omnia
uicalia habere docuit. Laueat omio
nimia contrahere debita ambrosius
de thobia paupertas non habet crime
sed debere uerendum est sed no red
dei uercondius diues es paupere non
summus mutium si diues es nullam
patria petendi necessitatem si pauper
cogitaredi difficultatem. Ex pro
uerbis sapientum frans est accipere
quod non possis reddere sententia pri
mo docentis sunt qui libenter accipiunt
libenter reddere. Et eos quibus obliga
ti sunt resonimo que n tm equare set z
uincere Itaque si beneficia gratis cola
ta reddenda sunt multo fortius mutua
sed quia multi ingrati amici quidem ui
dentur esse ipetedo sz inimici fiut i red
dedo io deas pbs dixit aico me rogate
peccuniam mutuo ipsum et peccuniam
perdo Si tibi peccuna custodienda
comittit cu exposcit redere n differas

nec moras regras sepe fit ut q utilita
te adicis z fame subtrah s sic un attedis
lucz psequis dapnu. fu t ap ianu mercator
qd et capfor obert gutuerius noie
astelis natione hic tate legalitatis exti
tit ut cu qda qngetos aureos ap eu af
fereret se moaciter deposuisse illeqz mi
nime sup hoc i cartulario se iptu aliqd
repiet millosqz moosus depositor te
stes iouceret z mercator fidelissim di
ceret se minime depositu recepisse z ille
clamans uociferate uelz obertus merca
tor predictis statim eum uocauit dicez
tace filli accipe quingetos aureos quos
tu penes me deposuisse affirmas statiz
que sibi peccuniaz numerauit malauit
enim in iustel peccuniam perdoere quaz
bone fame sui nominis aliquid detra
here cumque ille abisset z peccuniam
in dampnum anime receptam lucris ex
posuiff et diuersis accidit ut ex ea libra
ru quodeci milia lucraret q cu morti ap
ppinqsz liberisqz caerret suu i oib ob
ertu fidelissimu mercatore instuit hre de
asserens se ex quingentis aureis quos
fraudulenter acciperet tot et tantes co
aceruasset peccunia sic factum est dei
disponente iuditi o ut qui prius peccun
ie suscepere fuerat latro mercatoris fide
lis fieret procurator. Sed acontra
multi sunt mercatores nomine quidam
in seruandis depositis fideles sed cum
opportunitas dederit deposita sibi com
missa negare no eruebescunt. Un
de legimus mercatorem quedam in
seruandis depositis fame clare sed
ubi aderat oportunitas fur erat et la
tro huiusmodi famam extrinsecus quida
audiens thesaurz non modicum ei sua
dum relquit post annos uero tres redi
ens homo ad mercatore suu repetit acco
modatu sibi depositu mercator aut scies
illu nec testes sup hoc hre neccirogra

romanis accedit apud latum transfreti
cum mulier liua nomine putans uirum
suam ea clade p se eo qd ex in spatoze
demite ad ipam iuxta domus sue por
tam illi obuiaz facta tato e enecta gau
dio ut in illius complexu statiz expira
ret. Altera qnqz cu falso mortis filij
nuntio merta domifederet ad priminu
conspectum redeuntis exanimata e sic
que quos dolor no extinxit letitia sum
psit. Sed minus mirz quia mulieres .s.
ecce plus. Instanlonus quidaz noie
cum in corsita qua nuper isala subege
rat dijs sacrificaret receptis litteris qui
bus a senatu certe supplicationes nu
tiabatur intento illo animo legens orta
calligine an focullu collapsus mortu e
qz quo alio qz nimio gaudio euetu pu
tem? Philemoni qnqz siue polemoi
uix imoderati uis uisita abstulit huic
gaudio remedium ypocratem medicu
iueniss e legimus na cu diutina moram
pp sapie amere extra patriam dixisset p
creuisset ant fama z oppinio sume sa
pientie sue ap pentes z patriam cu domu
repediret z patrie a ppinquaret nutiu d
suo aduentu pmissis nuntiauit parenti
bus ypocrate priuatum oculoz noie
ad patriam remeare ut letitia de redoi
tu animos pareruz oculoz priuatio nu
tiata temptaret putabatur enim eos ef
fectos letitia morituros. Legimus ti
rum uespersioni filiu in castris circa ier
rosolimam residerete audisse uespersionuz
patrem suum t otius senatus uoluntate
ad imperij gubnacula sublimatu .ea
pppter tato effecto gaudio z subito m
brozum corporis fortitudine destitutus
obliguere mbra fieret qz octa. Et iose
phus uidens qui romani tra iudeos
belliterit ystoria medicus pitissimus
causam egritudinis intelligens requisi
uit si tit in orbeerat aliquis emulus.

Luistitus nomen oborretet qd cum
quidaz. Josepho iunisset esse hoiem
cuius titus nom i ratuz orbebat quod
nec eum in sua curia aliquis nominare
auderet euz fecit uenire. Et statuto die
mensaz fertiliss una ante oculos titi fe
cit preparari pincenas qnqz z dapiffe
ros iuuenes adiuuari. Ad adant que
occulte ne ad perceptu titi nullus aude
ret parer sic autem omnibus orzinatis
emulu titi cum honore oi z impiali reue
rentia in mensa locari z sibia iuenibus
affectuose fuzi. Et titus in inimicu as
piciens hoiez statiz circa cepit uelut ignis
accendi mandauit qz seruis hoiem acci
di. Cumque nullus ma date sibi emulo
obedire auderet quin etiam onulo mini
straret in em succesus est ira ut qui u
su corporis carebat membra que habe
ret contracta membra sana reciperet.
Non inimicum putauit sed ut sin ceru
amicam sibi postmodum copulauit.

Pigmentarij uero cura gerat soli
licite que eis mandantur a medicis ad
impleze ne obliuioe uel diuersis causis oc
cupati in medicis uel pfectionibus unu
pro altero l altero pposito hoiez se pbe
at occifores. Falla ia fugiat ne sopbi
ficantes aromata fures pociu s quam
pigmentarij indicentur unguentarij
debet facere ungueta suauitatis .z unc
tiones pficere sanitatis uenenosa sim
plicibus etiam ipsis requirantibus uel
suspectis nulla teno pocio quoz qz tribu
at ne malitia ducti ad dapnu pxioz il
la ouertat fiant qz p tipes cris hij q ger
rere debet cura salutis. Cirugici qnqz a
pacieta sint egris ne facile se exhibeat
occifores uulneru l ulcez ut poita fa
ma carnifices dicat poc qz uulnez sa
natores. Adj ois cu oium egroz cura
gerat sui tpoz pmo cura beant ut pur
gatis sic passionibus morib se sacos p

beant que autem sint ille passionis boe
tius die .li. yj. de consolatione nubibus
aeris condita nullum fundere possunt fidei
lumen tu quoque si vis lumine claro cerne
re uerum tramite recto capere caelestem pelle
timorem gaudia pelle spiritus quoque fugato
nec timor adsit nubilla mens est hec ubi
regnat et hoc de medicis dicere sufficiat

Capitulum yj. de tabernariis et hospitibus

Extus factus ante alphilem sinistram
hanc formam accepit nam homo fuit
hominis dextram manum extendit ad modum
iustitiam sinistra manu hominis panem et tenet
super ipsam panem caryatum uini in corrigia hominis
claves hic representat tabernarios hospita
larios reus quoque custodes et hiis ante alphilem
tamque iudice collocantur quia sepe circa
eos rixae et turbationes oritur per alphilem re
gis iudice habent tractari et libra iusticie
equitari horum officium est bona cibaria pro
curare emittit curiales debet esse ad ad
uenientes omnia quoque stupentibus deferunt
tuta salua sint per eos et sub certa custo
dia deponantur. primum horum representat manum
leuam in qua est panis et uinum secundum re
presentat extendit ad modum iustitiam que dex
tera est tertium representat claves pendentes
in cingulo seu corrigia. Non fugiat gula
le uitium. Quamto enim plures edendi biben
di que causa ad eos descendunt tanto cibi et po
tus se parcitate restringat ut ad eos ue
nientes eorum exemplo necesse non superflua
corpi tribuant. Sepe enim ex crapula o
runt rixae oculorum suffocatio et iniuria
infectio atque pestis de eodem homo ede
re ut iuuat non autem uiuere ut edat et bi
bat taurum paucissimorum iugum repletur
pascuo una silua elephantibus pluribus suf
ficere homo uero terra pascit et mari
ac aere et igne uertum tamen non fames uen
tris magno consistat sed ambitio unum dicit

quintilianus in gradibus ceteris nobis
sepe accidit ut cum optimi satiati sumus
uariata tamen ex utilioribus gratia sint.
et lucanus. Prodigia reus luxuries non
quod pro tenta paratu et questorum terra
pellago quoque ciborum abditiosa fames et late
gloria mente discite quod pro liceat pro
cere uita cato indulgere gulae noli que
uicinis amica est uenter. non et genitalia pro
xima sunt sic et gula uitium luxuria per
pestifera pestis luxuria ex qua causatur
immoderata ebrietas que est acute rationis obstitutio
carnalis iteperante uitio crastinis sensibilibus
in ducta quod autem hoc uitio sed quod est dano
suis quo uirtus atterit uictoria lingue
scete sopita gloria infamia uacit atque
corpore propter uires expugnat et id dicit
baxili cum uentri desuim et gutturi pecco
ra sumus et belluis filies esse studemus
quod prona esse et terra respice ac uentri obe
dire nam excessit. Boetius de consolatione li.
quinto quod salute desita homo esse desuim cum in di
uina processionem transire non possit uerti
tur in bellum quod et quasi sapientie mire soli
dique fuissent consilij nisi edacitatis et
uini calor fecit et ebetes. Qua pericu
losum est patrem familie rectorem que
rei publice mero calere quo ira accen
ditur discretio obfuscatur luxuria exti
tat in tamen ut libido nephedis se imisceat
artibus hominis discretionem sopita ouidi
uina panem aios ueneri si plima sum
mas opeffimum uitium ebrietatis ex qua
deperijt dignitas que soror est angelorum
possio omnium bonorum et eternorum sinceritas
gaudioz. Hoc mero calens nudat filijs
ueres detexit lot castissimum nimio ui
no sopit ad montem fugiens carnali co
pula filias ut uxores cognouit legitimum
mero calentes sic ira succensos ut cum
amicicia iuncti essent in tantum ut sobrij unum
pro altero piculis se exponeret se iuncte
gladijs promissis herodes antipas iobam

nō decollaff 3 baptifā si crapule z ebrī
etatis depeffiff 3 ziuuū. Balofaz ba
bilonie Rex uita regnoqz nō fuiff 3 pī
uatus si ea nocte fuiff 3 sobri? . Qua ti
rus z dari? reges eū cū pplō sopitū cra
pula occiderūt . Affabiles facitqz ser
mōis decet eē hospites ad eos quos sus
cipiāt ultus . n. alacritas blāuus sermo
z benigna inuitatio famosum hospitez
reddunt unū uulgari puerbio or . hono
re de boca ase uare e pocho costa . cum
uiarum pericula sunt ac discrimina ne
scientibus hīs qui tuo sunt introducti
hospicio per te docti dirrigantur ut seti
ri sub umbra tui culminis uiuāt z disci
dentes sociati pte securi transeāt esto
eorū uite ac fame deffēser ut tue loth ei
anglos quos hoīes pegrinos putauit
hospicio benigne susceptis ab ī petuosa
fodomoz libidin: duab? oblatīs ēgini
b? genitoris amozē pponēs fidei suscep
tis hospicio tanqz sub umbra sui culmi
nis deffēserē se p̄buit saluasint omnia
que tue custodie sūt tradita nā trū hof
picū alien? subtrās suū facit hītaclū
concta ergo deffert tue sūt pmissa cu
stodie ergo sint salua qz domi p̄p̄eli
qff 3 talles ergo famulos teneas q nō
ducti auaricia bona aduēntiū qzant
Equozum ā nouā feti pabulū eqz obla
tū nō substrabāt ne eqz fame lassati ase
fores eoz occaxiōne tali qnz inimico
rū manus icidentes peant z sic tāi ma
licā famuli fiant . Inl̄bardie p̄tib? ap̄
p̄mā ciuitatē receptus ē hospicio nobi
lis qdā cū magna hoīuz p̄mittiua cūqz
eqz p̄mā noctis hora pabula fuiff ei do
nata famulus hospitiis clā an equos pa
bula posita furture tollebat . Cumqz ad
equū cui nobilis īscidere solebat latro
ueniff et manūque ad pabulū tollendū
aplicuiff 3 equus ipse furis brachiū strī
gēs dētib? detinuit . cūqz latro . se abe

quo detentiū sentiret ac premitio dolor
clamaret domicelli dicti nobilis una cuz
hospite currezent sed nullo ingenio die
tum furem de dentibus equi extorquere
potuerunt donec uicinozum aures hu
ius rei negocium fama p̄mouit . Sicqz
f̄c̄m ē ut delat? re? ad iudicē p̄fessioque
crimine p̄niam dāpnat? uitā finiet .
Hoc idē p̄petrās ali? ita calce eqz semel
ē percussus ī facie ut cicatrices cū ipsi
one ferri z clauoz in eo postmōm rea
nerēt cū quidē uadens ad sanctum . Ja
cobum apud tholossam urbē hospicio
fuiff et susceptus hospes cui? erat hofpi
cium in tantum exarsit auaritia ut dam
nū reportans pro lucro sciphū argētū
claz in mala suscepti hospitis collocaret
ac postmodū eū ī sequēs tāqz furem
eum accepit arguere curie testibus secū
adhibitis . Cum que ille se z patrem in
nocentes affereret z ad scrutandūz ma
lam fuiff et processum . Sciphus autez
in mala filij fuiff et inuentus tanquam
latro peregrinus hospes damnatur sus
pendio rebus omnibus que peregrini
erant suscipienti hospiti applicatis . Cu
que pater suspensi peregrini per feciff et
uiam inceptam in honore beati iacobi
z illū redire p̄tingeret per locum ubi fi
lius pendeat patibulo ac secum pater
quereret cur de? cūenire talia filio per
missiff et statim filius pendens patrem
allocutus dixit se meritis beati . iacobo
incolumen conseruatum axmit in super
patrem ut ad indices properaret mira
culum z innocentiam recitaret . Cum
que hoc eff et impletum atque filius pe
regrini eff et de . Datibulo depositus
uentilata causa suscipiens hospitiis tho
losani facta que confessiōne quod per
auaritam et cupiditatem rerum habū
darum peregrinum hospitem de latro
cinoaccu lass et ipso quo pendeat pe

reginis patibulo est appensus & de hosti-
pibus & tabernaculis hec dicta sufficiat

Capitulum vij. d. civitatis custodibus pedagiariis & massariis civitatis.

i n sinistra autem milite collocat custodes civitatis in hac forma nam scilicet ille formatus fuit in humana specie in manu dextra claves magnas in sinistra ulna hinc in corrigia hinc bursam aptam per hos intelliguntur custodes civitatis et hoc in clavis officiales cois et hoc in ulna sicut sunt aliqui super nivas et podera pedagiarii et massarii seu clauarii qui reserant in bursa apta ad recipiendum que communi debentur recte enim hiis ante militem collocantur quia per milites civitatis custodes habent requiri et videri et per eos debet haberi ipsa civitas custodiri Custos debet esse sollicitos occultatos et zelatores boni communis siue enim pacis tempore siue bello in minere debet discurre in civitate perquirere que ad munitionem et securitatem sunt rectoribus in timore nulli homini guerretpe nocturno debet transire scilicet in eis sic sit recta ut zelum sic habeant civitatis ut tamen culpam liuore inuidie seu conditis amaritudine nulli homini imponat. Sepe enim fit ut videri zelatores quidam amant et habit in officijs laudari permancant aliquos fraudulenter accusant. Summuus enim genus malicie est inde uellere portare gliaz unum sic et per alios causas propter istas sic enim custodes te prebeas ut apud iudices et rectores innocentes non paciantur iniuriam sepe illi per oculos habeas quod corda non nit et poterat illi enim tunc siue cuius custodia frustra custodit civitatem uigilant illi ascendentibus ei beatitudo permittit et eis oia cooperant in bonum. Imperator federicus sepe dicit apud capnam civitate super potem aque que circa ipsam defluit porta marmoreaz un-

ro ope destruxit in qua ipse imperator sedens maiestate preterens scultus est. Ad dextris uero et sinistris duo iudices assessoris scuti sunt in semicirculo uero capitis iudicis in dextera talis est uersus. Intrent sectari qui querunt uiuere puri in semicirculo capitis iudicis in sinistra est hic uersus istius excludi timeat uel carere tradi. In semicirculo autem totius porte est hic uersus cessat in ipso regni custodia fio. In semicirculo uero super caput regis est hic uersus que misos facio quos uariare scio monere ergo iudicium est custodum uero tiere regis uero peras proitoribus ominari ut per ex ista uersum per oia. Dionisius scilicet licet res hinc ferez quod ite diligebat super quo conqz pergeret uultu agebat se tristiciumque ei in curru de ambulanti occurrit et duo pauperes facie ex leti habitu uero despectu ille statim de curru proliens eos cum oia reuerti et hore suscepit at hoc barones non solum mirati sunt sed et aio per baticam tamen uisitati negotij timore refracti minime regerunt per fremen regis rogauerunt etiorari de causa cum quod diuissus a sepe suo auoissus se fore beatum maxime quod tot diuitijs et honoribus et delectationibus esset reffectus rex frem regisuit si sua uirtu dine expiri uellat si regis ait des idolo et requiro tunc rex mouit oibus sibi subditis fratri suo ut sibi oibus obediri et cum refectionis hora uenisset et in mensa epularet resecta ac in mensa regis frater sederet in nobilibus suos quibus ante oculos per nas aspiceret nos et musicos cum suauis delectatione aut dicit rex frater incipit querere utrum se beatum putaret cui ille respondit et beatum me puto. Rex prior tunc rex dionisius clauum gladium fecit portari eum que equa seta super caput frateris dicitur betis fecit appodi quod regis frater ne manuz ad mensam porrigeret nec oculos ad fraterem res uerteret ex dixit. Cur frater non commodis cum beatum et dicas et scitis

rndit ille me btm nō sctio cū gladiū re
mulētū sup cap meū aspicio tūc rex ap
uit q̄ uultu id circo tristi quocūqz se vte
ret eo q̄ gladiū occultū diuine ultiois
i cor de sp̄ aspiceret nec masā hnt leticie
ubitat̄ sibi p̄tinu timor i eff et paupes
vō letos facie id circo honorauerat eo q̄
eos fena z leta p̄cia eē cnebat saj. n. h
rex onōit n̄ fore btm hōiez cuius i eēt
tū q̄ntilian̄ excedit oēs calāitate dieb̄ ac
noctib̄ timere re vā q̄ timet a multis
multos timet z ē min̄ q̄z suus q̄ suū ti
mer tutiss̄ ia vō rex ē nibilitere p̄ter dū
iterdū audaces cogitur eē metu ē ubi
dat uires n̄m̄ ipe r̄ior. r̄ior solicitū red
dit ut q̄ custodie p̄mittit p̄gant ne pere
āt. z n̄m̄ū timidū n̄m̄ūqz secuz esse
uiciū est. Officiales cōis discreti sint
ne ultra q̄z rō postulat extorqueat ab
eintibus aut uēdentibus p̄sonā. n. cōez
gerunt id circo cōes hōibus se exhibeāt
Et q̄z inter emptores z uenditores pro
cax lingua se miscet oīs sit in eis diutur
na patia. Equo. n. aīo honesta amāti
p̄tempnēdus est ipe p̄tēptus. p̄dempne
ergo ieruditoz p̄ceptus ad sūma pro
gredi iniuria iniuste irrogata eius est q̄
facit. Secratem quidā p̄cax ituens ait
oculi corruptores p̄ueroz. Cūqz disci
puli corruētes i ultū uellēt ire illatā ma
ḡro iuriā hac sn̄ia illos rep̄sit dicēs q̄
escite ofodales quiescite z. n. suz q̄ dicit
sz me rep̄ndo p̄tineo. Quodā tpe cum
idē socrates i finita p̄uitia ex sup̄iori lo
co azā tpe uxore sua auoiss̄ et ac ei eē r̄
stitiss̄ et aq̄ p̄fuss̄ i mōda niūli aliud r̄n
dit q̄z capite dextro scieba iquit futuz
ut ista tom tria seq̄ret. Cede pugnā ce
dēdo uictor habiles cato cū recto uiuas
ne curs̄ vba maloz arbitrij n̄i n̄ ē q̄ q̄
q̄z locat̄ p̄sp̄ nūqz bella bōi nūqz disci
m̄ia desunt pedagarij n̄lla pedagia ex
torq̄at nisiq̄ aut ipator aut legis p̄oi

tor instituit ne uideant̄ poci raptores
q̄z exactores pecunie. Ad dubios uiaz
trāsit̄ muniedos q̄ eis ex off̄o i p̄bit. z
a qb̄ de iure exgere sine iuria aut p̄tue
lia postulet̄ n̄ affectēt t̄m utilitatē rei pu
blice ut icurrāt dānū p̄scie ne qui p̄danz
n̄ ne et ipe p̄oaberis. Thesaurarij seu
clauarij ciuitatum omnem legalitatem
hēant ne preter quō sibi debet̄ rei pu
blice subtrahāt ut qui debet̄ eē custo
des fiāt fures nā nulli cui rapia feliciter
cessit gauoīū rapti durauit i postez.
Et h̄ de hijs dicta sufficiāt

Capl. m. viij. de pdigis rubaldis luxo
rib̄ et cursorib̄ portatorib̄ lraz.

2 rubaldos z luxores aī sinistra roc
hū dicim̄ situatos ad uicariū ei
regis q̄ rock̄ ē p̄tict h̄re hōies aptos ad
ciuitates z loca regi p̄ria ex p̄tāda et
cursores q̄ cito portet̄ lras z regis mā
data sic aut fuit format̄ scabus eos
rep̄tans nā homo fuit h̄as capillos bis
pidos z bellutos h̄is i manu dexta
modicā peccuniā i sinistra vō tres taxil
los z i corda quā h̄z p̄ cigullo p̄iss̄ idē
lris plenā i p̄mo rep̄tant̄ pdigi z dilla
pidatores rez suaz i scdo rep̄tant̄
luxores et m̄dicāores i tertio cursores
lraz portatores pdigis dillapidatozib̄
debent dari curatores ne bois suis dif
lipatis furaz cogāt qui ei habundare
p̄suenit peccnī a eā q̄z p̄dige exp̄dēdo
lasciuit cū ad m̄dicatōez uenit eū aut
m̄dicari aut furari necē est tales ei aut
delicati sūt z laborare nō p̄nt aut nobi
les sūt z m̄dicare eruebent̄ sic q̄z sit ut
q̄ dillapidauerūt p̄p̄a rapiāt aliea ma
gnū uitiū ē pdigalitas q̄z si quā utilita
te ad tps alijs parat̄ fialiter t̄n p̄ris fit
vā p̄noxā nox ei cassiodorus admonet
sua suare ne necē itate suborta aliea m̄oi

care cogat maior. n. igit ipse i pfuadis
qz i iuenciois adhibenda e cautella clau
diam? i maiori uolue poti? e fuare qsi
tu qz qliff enouu et id . p. bialf. or q no
cauet expensa an moicat qz scentiat cu
quida noie iohanes cauata ditiffim?
cui et nec haberet nisi duas filias illas
nuptur adidit duob? nobilib? z maiori
bus ciuitatis qs cu illis tradidit et i tm
pater earum generos uillixit ut aurum
z argentum . z bona temporalia
succedente tpr eis ptit? sit cu qz durā
tib? geeri et mariti filioz patri earum
essent nimiru curiales ac bñficij uetū d
tps quo distributis oib? filiab? z genez
b? iohanes cauata nullis bñet sic qz scz
e ut qui durātib? dearijs uidebat grati
supuente i opia pbarer igrati cuqz at
pr prudēs cēt idigētie sue uolē occur
rere mercatore sibi notū ab atiquo ad
st. x. millia pñari libraz ad tñū dierum
fiminū poposcit. Cūqz peccūiaz mutuo
acceptā domum ppa dportasset i quo
dā nobili z sollemnifesto gerib? z filia
b? nobile pauit quiuū p? q? i cubiculo
clā icluxe p? tñ scripneonouo fabricato
cū trib? firmis clauaturis obfirmato pec
cūia sibi mutuata defacul? sup tapetia
tractā effudit ut filie ex cubiculū posite
primulas hostij peccūia possēt aspice
re quo fcoitez peccūia ipa collecta i scri
pneo resdere simulauit ad mercatores
vo eā p? mōz itegre pōrauit die vo alio
generi z filie a pte iterrogat qñta esset
peccūia i scripneosc obstructo dposita
cūqz ille figeret. xv. esse millialibz z qf
i deposito de posuerat ut ex eis testamē
tū faceret ac reliqret generib? z filiab?
i tñ fm mōz qz cum eo cū filias nuptū
tradiderat se bñent illi hoc audito nimi
um gauisi q. qd honoris tā iuestib? qz
i cibus usqz ad finē uite conabāt. pñi ser
uizē. Appiqñte at sine uocatis generib?

et filiab? siceos a loquit an qz moriar n
itē oēs aliud faceret testamtu nisi quid i
scripneo obfirmato reliqui stati coram
me scrib? picatorib? . c. m. aiorib? . c. z ha
remittis. **L.** liber pñgnare curetis a qb?
cū sepult? ero clauēs scripneime z dpo
siti qā z i suo hñt deposito repñtatis i q
lib? at clauē meū scriptū apposui i testio
niū pñiss oz unicusqz at ecce aut religi
oso circā peccūie qz itate dū i lecto dō
beret dōari fecit pmaritos filiaz suaz
qz z facerūt libōter sepe testamti q? i p
xio expectabāt qz ille diē clausit et ex
tremū celebratēqz fuisse et funeris? exge
septim? z dies obiit? solēniter fuisse et ex
pñtas cum sollemnitate magna clauēs
apud predictos religiosos depositas
pñerunt. Quibus acceptis scripneum
i quo depositū putabāt peccūia apñen
tes solēniter michi nichil oio i eo aliud
i ueneret ubi claz eormiter grossā z ma
gnā i qua i manubrio uulgariter scrip
tū erat qñto elo testamto de iohācaua
za ubi si palruu lassa sia a nazato de
qñta maza qd i latino sic ē. Ego iohes
cauata tale dōo testamtu ut qlibz mac
ter hac claua q se iōo neglecto alterius
gerit curē stoldisimū op? ē. ppa pñiqe
expēdere z aliē i postmōz appetēdo sec
tare siue fili? sit siue filia ante manū tuā
dispēdā respiciat qz tibi respicias aliē
nā nemo bonū cinē exi ies eū q z multa
expēdit z modica possidet talē extimo
nouitates appetere dominia mutare bel
la i testia mouē at oza hij q habundāt
familia z alijs boīs terēis qb? terēis
hoies felices putam? ciuū nouitates di
uinoz mutatiōe pturbatiōes ciuū or
rēt z fugiunt. Quā papa talib? ciuitatū
regnum amplius conuenit . Quibus
nouitates z pturbatiōes ciuū dif
plicet suis otentis z alienis nō cupiois
pñgū aut nec bonū ciuē nec utilē rei

publice extimam? post hos luxozes scōz
toz i pituāies isēqntes oīo peiores dici
m? quos cū ludi taxilloz calor uanita
tis qz libido ad paupie traxerit latro
nes z pōnes feci necce ē post hos oīs
ifidelitas pdictōis textura ebrietatisqz
utiū seqt hij bella secunt multūqz ca
stra nō oprātes tā ui:toziā qz pōa ml
ta. n. lz eis dāpna iferūt praua lucra re
portāt. **Deat? bernard? equo ifides ob**
uiauit cuidā luxozī cui luxoz ait uelē d
de ludere aīaz p equo cui ifides si pla
ceret rñdit bernard? si aīam michi obli
gas ego ipē d equo dīcedo tibi qz si pl
ra me pōta trib? taxillis? trateceis spō
te z grate pmitto qz ille gaudēs accep
tis trib? taxillis .xviij. pūcta traiecit sta
tim qz luxoz cēt? cōdēs est de lucro fre
nū equi apphēdēs suū ēē equū assēuit
cui bernardus ait expecta fili qz plura
sūt his qz uidēs pūcta i ipīs taxillis pic
ensqz eos terti? taxill? diuisus ē p medi
um i supma pte. vj. repētās z in alia z
diuisa repētās unū sic qz fcm ē ut alijs
duobus repētātib? .xij. tertio. vij. xix
pūcta. i. f. ultra luxozē se picissē bernar
d? iactaret qz miraculū luxoz aduertēs
aīam sub ipi? obediētia dōit fēsqz mōa
chus laudabilr uita finiuīt. **Cursorēs**
z lraz portatores iter ceptum expediāt
ne mōrā pōbetē mittētib? eos uel eis ad
quos mittunt ipa mōra i dāpnū cedat
sepefit utcu: sor ppeditus modica ho
ra al? pueniat qz traria defferēs hij
qui puenire debuit pōnsa cā seu lucri co
pia aut accipiat cāne uictoria aut iteue
niente pecunia uicrū pōat i mercatura
studeāt ergo cursorēs cū eos regni ui
carij mittūt nō semāe cibo gratiare nec
sero se i ore replere ne debilitatis uer i?
lassati subsistēt cū at trāsseūdo ad ci
uitates qz libet puenierint nō sint curiosi
eas circūspicere aut explozēt nisi forte su

p hoc mdatū hārint speciale nāille stule?
ua. or ē qui p amena prata pspiciens
obliuiscit quo tēdebat expedicis. igit
his que ad formas scacoz ad mores z
coz officia pūnet tā nobiliū qz pplari
um de pgressu coz breuiter uideam?
Incipit tractatus de pgressu z motu
scacozum.

Caplm pmi de scacherio i gñe rubrica

de scacherio locuturi sciēdū qz ipē
repntat ciuitatē illā babilioniaz
i qz hic lud? fuit iuēt? ut dicū ē. s. pmo
caplo circa qz u dētū e de quator pmo
qre sūt ibi .lxviij. qdrata pūcta fōco qre
circa quaqz labia ipsius tabulerij sūt
alta tertio quarta populares situati sūt
an nobiles ut p3 cū tabuleriū ē plenum
.4. auare tabulerio pleno tānū ē de ua
cuo sicut de pleno circa pmiū sciēn. qz
fm dictū bñteronimi ciuitas babilōia
fuit āplissīma z fuit qdrā qz libz at qdrz
ip? hūit .xviij. millia passuū in mēsurā z
nōo q. xvj. millia i quatuor octa cres
cūt i .lxii. j. i mēsurā. Et sic sequit quod
hēbat in quatuor quadris .lxviij. millia
passuū i mēsurā qz mēsurā ut dixit erat
.lxviij. millia more lōbardico seu leu
gue more gallico adz pferādū aut hāc
mēsam pbs iuētōr hui? ludi tabuleriū
pstruxit ptiens .lxviij. qdrada pūcta
qz rēi comprehensa sint tam exterius
quam interius circa labrū utrobiz
.xxxij. hoc factum est ad ludi decorē
z motum seu pgressum scacoz ostē
dendum ut p3 in seqntibz circa fm
ē sciēdūz quod labia tabulerij repētāt
mūz dicit ciuitatis et qz fuit altissīmus
iō et labrum in alterum statuit dicit ei
ieronimus super illo uerbo ysate onus
sup mortē culiginosuz. **Qd** hoc dictū
ē de babilonia que scita fuit i caldea nō

at de illa ei egip^o illa at que erat i cal
 de al³ sita est in maxima planitie erat
 in i altitudine muroz sic al³ q^o p^o in la
 altitudine caligene ptinua tegebat in in
 q^o p^o caligine humanus visus ad nuro
 rum terminum altitudinis se nullaten^o
 extendebat et iteo mons caliginosus
 ab ysaya dicitur. Altitudo naq^z muro
 rum eius ut dicit ieronimus erat in me
 sura passuuz tria milia que faciunt tria
 miliaria lombardica. In angulo autez
 ipsius civitatis erat turris triangula cu
 ius cacumen p^otebat ad m^osurā pas
 suū. vij. millū nec turris vocata ē label
 murce vo iusta turim p^ostruxit Satur
 n^o ut dicit virgili^o circa ter tū ē sciē. q^o
 pplares statunt s^o nobiles iusta cā
 rum ipsa quadra primo quia popu
 lares quodam modo sunt corona nobi
 lium. Nam dexter rochus qui est regis
 vicarius quid possit facere nisi ante ip
 sum situatus est et agricola. Et ita ē
 t^optalia ad vitium ministrare q^o miles fa
 ceret nisi ante se fabz h^oret q^o frena calca
 ria et sellas pareret q^o n^o sic equo miles
 aut sine his q^o ad ornatū militis ptinet
 ēre nichil quantum cū pplaris et forte n^o in^o
 postz valere qualz sine uestib^o nobiles
 viveret s^o de eff^o z q^o p^oanos et merces ven
 deret aut faceret q^o reges aut regie aut
 cessi faceret sine medijs glia ei nobiliū
 atq^z vita popularis sunt ne ergo tu mi
 lex aut nobilis populares despicias s^o
 nobiles in hoc ludo populares situatos
 noueris fa ē cā q^o populares s^o quam
 bellare icipiāt arte uacua quadra situa
 tur ut ex hoc discant suis officijs et ar
 tib^o itēdere p^oscilia v^o z ciuitatis regimē
 ac belloz ordine nobilib^o p^omittat tracta
 re qualr. n. sciet p^osolere pplaris q^o nūq^z
 studuit circa p^oscilia quare dabit p^osciliū
 q^o adhuc ignorat naturā rei sup^o q^o p^oscili
 um ē h^oidū uacēt ergo z intendant offi

cijs ac ministris q^obu^o sūt apti nō curēt
 itereffe p^oscilia nec aduocatiōes seu p^ou
 ratiōes iudicant quia p^ouolētā subuer
 tūt p^oscilia z deficientib^o sapientib^o ciuita
 tes detrahūt ad vna plato. n. tūc duxit
 b^oias fore res publicas cū eas aut sapie
 tes regeret aut eaz rectores sapie stud
 ret p^ous ergo pplaris t^oscat loq^z q^o in p^o
 tione p^oorare uelit sepe. n. fit ut qui p^o
 q^orit esse q^oz sit minus fiat q^oz est. Et ita
 q^ontū est scē. q^o tabulerio exteso tū est
 uacuo q^oz tū de plēo q^o d^o iō ē q^o q^oq^z gē
 tē occupat ad regēōu^o cōzenari d^oz ut ci
 uitates z castra z possessiōes occupet
 q^o sufficienti genti ad habitandū z ex
 colendum. Reg^o s^o sine regno nomē na
 num est z in n. ne. Nobilitas sine mori
 bus z rebus fatuitas est potius censē
 da z uerecōda paupertas que a deo
 est grauior quo est exiguus nobilitate
 quisque sublimior. Pauperem popu
 re nēo aburgat i uitijs nobiē z paupē
 ubi mōes cū uenitēt unū q^oq^z fastidit
 sine rez habundātia regna latrociniā
 sūt sine potētia originis nobilitas uani
 tas ē z respect^o z h^o scacheri^o ciuitatem
 quā dixim^o p^ofiguret totū regnū z ipm
 utiq^z mundū significat si ab uno q^oro
 icipientes unū numez cui^o cūq^z m^oij ad
 scōm quadrum et per alium usque ad
 .lx. quadrum duplicando perdicimus
 non solu n mundum ipsum equalens
 supercessit sed si pl^oes mundos natura
 pateretur exeret.

Cap^o 3° f^oz de p^ogressu z motu regis.

b^o uic regno ^{mundi} m^osi rex ipse d^oando p^osidet ^{dominādo}
 /z h^o ē ei^o motiōis seu p^ogressiōis h^o
 cū ei residet i quarto z albo h^oz a dextris ^{quadro}
 i albo milite. alpbile uero et rochum in
 nigro in sinistra nero hij tres tenēt loca
 opposita cui^o ratio ēē p^o q^o cū corona z

glia regis sint milites eam sequuntur in sua
sili residua qua faciunt duz dexter re
gi sinister uero regie sedi sili sortiatur cu
uero uicari regis sic roch' dixit regina
i sili sede sociat q' et iudex alphis simili
mo fac' sinister uero roch' et alphis re
gez i sili sede sociant ut hic ide sibi ipis
i locis oppositis regnuz q' in rege et re
gina amicat i ipis locis et sedib' ad mo
dum corde succintis securus obfirmant
cum ei iudex miles et uicari regie regez
p'muniunt oppositi uero i regis dextra
regina custodiant totum regnuz firmi
tatis robur acqrit et puenientib' i unuz q'
ad pliuuz ptinet et regni negocia securi
us dispount si aut uniu' qsqz p'pa stit
deret n' q' regi ul' regno debet defende
ret uel curaret cito fieret regni diuisio et
p'sequens regnum nom regni p'deret et
regie dignitatis. Quia uero super rex
oms obtinet dignitate et diuini r'oe di
gnitatis no' deuit eu' multo spatio are
gni solio abf'ari et id cu' moueri icipit
de suo q'dro albo cuz ipe sit niger natu
ra sequit' rochoz adext'is et asinistris
ita t'n q' asinistris pot se p'dere i loco ni
gro iuxta rochu' situatu' i albo et pot se
p'dere i albo loco iuxta dem rochu' ad
angular' q'droz ubi situat' ciuitatis cu
stodes et ibi h'z natura' militis i tali pro
gressu istos aut' p'gressus duos sortit'
uice regine q'cuqz regina et rex p' nume
ruz una caro sint id rex ad sinistra de lo
co p'po p' ambulat ac si ipe eet in qua
dro regie q' e' nigruz collocat' p' abulat
aut i rectu' ad modu' rochi ad quadrum
albu' an' mercatoze duz taxat q' roch'
aduersarius no' sit co opatus i aliquo
spatio secunde linee si enim ibi esset ro
chus albus discoptus i secunda linea
tunc rex niger ad tertia' linea no' possit
tra'sire sic ergo rex sortit' natura' rocho
rum adext'is et asinistris ad locuz mili

tum et in rectum ad spatium album an
mercatozem rex etiam naturam sequit'
et sortitur multum ac ext'is quantum
ad duos p'gressus q' de loco suo po
test se p'dere i loco fabri gen' in nigro
et ad spatium seu quadrum nigrum i'z
ua uum an' nificem seu notarium ad
sinistram etiam duos habet p'gressus
militares q' ate medicum pot se ponere
i spatio uacuo et in quadro nigro ubi
sintu' tabernarij sic ergo quantum ad
quatuor quadra rex natura' milituz for
tatur alphis uero natura' sortit' quatuor
ad duos p'gressus quia adext'is pot
se p'dere i quadro albo et uacuo an' fa
b' u' asinistris uero in quadro albo et ua
cuo ante tabernarium istos autem pro
gressus habet dum est situatus in loco
p'po h'z eos i uirtute an' qua moueri i
cipiat postqua' aut moueri icipit n' pot
p'tral' re nisi ad unum quadrum et tunc
naturam popularum i p'gressu sortit'
tur merito aut h'z natura' o'iu' rex h'z
ga cu' o'is uirtus q' e' i m'bris sit i capi
te et motus totu' corpis p'ncipiu' e' uirtu
te a cord' sic et o'is subiecti regie digni
tati q'q' h'nt a rege debet cognosce se
h'nt et q' alij h'nt p' executione et p'nuas
apparentias ex motu et p'gressu eo
rum rex continet in uirtute militum eniz
uictoria iudicum prudentia u' cariorum
seu legatorum auctoritas regine conti
entia popularium concordia n' ne om
nia regis honori et glorie ascribuntur
¶ In p'gressu autem suo cum moui
primo debet lineam tertiam ante po pu
lares sitam non excedit aternario aut
numero o'is s'cha' icipit moueri q' ternar
ri' numer' p'tinet p'tes q' p'stunt p'mum
perfectum numerum qui est senarius
na' terminus habet unum duo et tria
que simul iuncta in senarium surgunt
q' e' p'm' numer' p'fcus e' significat i hoc

matmorin?

ternario

loco. vi. personas q̄ regni p̄f̄ onē p̄stituūt
regem reginā iudices milites uicarios ⁊
pp̄ares atrib' igit' n̄ n̄ezis i suo p̄mo
motu rex i n̄cipe d̄bit ut p̄f̄ onē uite tā
i se q̄z i alijs se h̄re oñderet. Postq̄z aut̄
rex moti i cepit ducere p̄t̄ secū reginā
sz modū q̄ dicit i cap̄lo de p̄gressu re
ginie n̄a regia sequit' regē ad duo loca
angularia nigra ad m̄m̄ alpbil' ⁊ ad
m̄m̄ idiectū ad m̄z rochi i quadro ni
gro an̄ medicū i h̄ signifi' atuz q̄ muli
eres nō possūt nouere aliq̄ uir̄a aut
p̄mittere sine uiri uoluntate ⁊ si uir̄a
aliq̄ ip̄a p̄misit uiuēte v̄o v̄o q̄ d̄ dicere
nō p̄t̄ reddere si v̄o uir̄ aliquo i re uol̄
it ul' uol̄it sine ea p̄t̄ reddere si ea
uiz ducere se. ū uol̄it eū se q̄ uxor tenet'
cuius rō ē qz cap̄ mulieris ē uir̄ uiri aut̄
cap̄ mulier nō ē cū uero q̄z tam ad ea q̄
n̄ueri siunt pares sint qz uir̄ pot̄atez sui
corporis nō h̄z sed mulier et mulier sui
corp̄is pot̄atez non h̄z sz uir̄ si p̄t̄gat
boiem uelle p̄ficisci ad loca longinqua
mulier p̄t̄ mat̄ rionale debiti ad eadē
loca auzo requit' se uelle ⁊ h̄ci ⁊ ille mu
lieri tenet' i tali uoto fuisse ⁊ iō cū rex
moueri i cepit reginā moti p̄t̄ non aut̄
cum ip̄a mouetur semper et ip̄m moueri
n̄ce est. Quia uero q̄tuor p̄me linee
quad̄ atoz sūt i fra regni sp̄atiū ad tres
p̄mas rex p̄p̄o loco situat' p̄t̄ accede
re cū uero illā tertiā p̄gredi cepit nō ni
xi i uno quadro p̄ucto p̄t̄ puenire n̄a
dū ē i fra regnum securus rex gradit'
iō que sibi p̄cedit' ut ad sp̄tia i fra p̄fi
nia regni possit progredi cū autē ad be
lum ultra regni sui p̄finia exiuerit uno
quadro progredi sit cōtētus persona
enī regis p̄ mille alijs cōputatur. Et
iō cum belli piculis se exponit eum tem
pate et caute p̄gredi necesse est. licet
autē sic caute p̄cedat ut unam quad̄rū
punctum post p̄mum motum excedere

nō possit nulla t̄lege stringitur qn̄ ad
oem p̄tem siue i d̄u ectuz p̄cedē siue re
trocedē siue ad extris siue a sinistris si
ue angulis tā nigris quā etiam albis p̄
cedat nunquā t̄n̄ p̄t̄ se ponere i mediate
i bello iuxta regē aduersarium sed iter
tio i p̄ quadro oportet eū ab aduersario
rege distare que p̄gressum iō inuētum
credimus qz licet omnib' alijs lex sit po
sita i certis locis et terminis p̄cedē i re
gē tā quā d̄m̄ atali lege p̄grau' fuit eē
i mune' qz reges i bello nūquā sibi ip̄is
appropiquare possunt iō ceteris capti
uatis nulla ip̄is regib' potest patere uic
toria quo eī regno rex possit gaudere
si nullos sibi subiectos h̄t et sup̄stes de
nobilitate regia gliari absque subiec
toz multitudie uanū ē atque ridiculosū
p̄t̄git aut̄ regis i hoc ludō iuehendo di
cifre q̄nter p̄ aduersarios tā nobiles quā
populares scachū q̄ iō ē ac si dixeret
ius michi reddas et hoc fit nisi caterua
suoꝝ aut fortitudine aut sapia munit'
q̄ iō fit q̄ cū regis regimē aut nimiaz
i iustū aut durū ē sepe subditi belare desi
stunt ut sic p̄ aduersarios rex amittat do
minū sepe eī cū necessitas iminet p̄lij
p̄plus et mal' a p̄ncipe sub sceptas i iu
rias ad mētez redici: et sic cū i ra urbē
uēdicare sup̄ p̄ncipem eas non possunt
occafione p̄lij extra ad belluz p̄ti uisā
hostib' terga uertant ut p̄ncipe solo re
licto p̄fusione pateat q̄ dura manu re
gebat cū uero p̄ milite ul' p̄ aliū scachū
i tali loco d̄r schacmato tūc rex uicariū
suū p̄dit fatuus enim ē rex qui ad tantū
deuenit ut perdat eū cui delegata aucto
ritas p̄tinebat quomodo enim negocia
regni poterit peragere si eo priuetur
qui regni totius erat prouisor saculum
uero portat in capite qui captiuatis ci
uibus includitur ciuitate. Et hec de pro
gressu regis dicta sufficiant.

B

AH

no

Capitulum tertium de progressu et motu regine.

p Rogreditur autem regina de loco proprio sociata regi quoniam motu incipit duplici natura statura unum alborum cuius sit nigra ad dextris ad locum nigrum et uacuum animalificum seu notarium ad sinistram uero ad locum nigrum et uacuum animalitatis custodes naturam uero roborum ad duas partes fortiter primo ad dextris ad locum nigrum ubi collocatur albilus dexter secundo ad sinistram ubi collocatur miles in sinistram tertio in dextram ad locum nigrum et uacuum animalitatis cuius causa est quia auctoritas uicariorum qui sunt robori in regina est per gratiam unum ipsa potest multa subiectis concedere gratiose alborum uero sapientia cum sit iudex in regna dicitur ut patuit in capitulo de forma regie militum uero cuius sunt bellatores et arma portantes in regina in progressu naturam non tenet mulierum est pro corporis fragilitate bellis interest propter propter quod autem mota fuerit de primo in quadro nigro ubi primo fuit collocata non potest procedere nisi de quadro in quadro unum et hec angulariter sunt procedat siue retrocedat seu capiat seu capiatur sed querit cur regina bellis exponat cum mulierum conditio debilis sit et fragilis nisi forte dicere uelimus quod morem mulierum earum sequitur ubi uiri ad bella procedentes mulieres et uxores cum tota familia ad castra deducunt tartari hoc faciunt et ibi utantur arcu magis possunt hostes impedire quod corporis uirtute prestare in solatio tamen regis femina est et ad motum occasione promissum ut regina rex ad bellum sequatur gradus namque cura est populo et solitudine de regis successore et in uxorem non soluz in ciuitate neque etiam ad castra regem uenerunt ad ducere ut per filios posteros regnum in ipsis remaneret quibus uero sede habet

ipsa regina iuxta regis sinistram in regno talia continuat in bello quod ubi nigra ubique nigra est ubi casta et uere cuncta esse debet Et quia mulieres non debent nimis discurrere extra tertiam lineam in progressu nisi uno quadro discurrat sed ei in lineis infra terminos sint secure sociate pro suis extra terminos regionis prope suspecte debet procedere et omnes uiros suspectos debet habere nam digna filia iacob preceps virginitate fuerit dum in domo fratrum suorum quiescit sed statum cum curiose ad uidebas regionem exiit a filio sic corrupta fuit seneca dicit quod mulieres que mala faciem habent sepe ipudice sunt non est de illis animus sed corruptor polinius dicit quod preter mulieres pauca animalia coitum nouere grauidam nigram faciem ad omnem uirorum aspectum habere debet ne ab alijs sollicitate de incertitudine diffametur quod dant que negant gaudent tamen esse rogare uolunt formose casta est quam nemo rogauit iuuenalis cognoscat mulier quod toto sitat in orbe prima uidet famam rumoresque illa retentes excipit ad portam fugiant ergo curiositate et uirum discursu si castitate suare cupiunt et homo amala muliere fugiat que muscipula est ante latrocinium uite suavis mors blanda percussio interfectio lenis perniciosa delicata malum libens sapida iugulatio et omnium calamitas rerum Et hec de progressu regine dicta sufficiant.

Capitulum quartum de progressu alborum Rubrica.

a Alborum uero progressus talis est nam in sede propria ille que niger ad dextram regis collocatur qui uero est albus ad dextram regine situatur et dicuntur albi et nigri non ex colore persone seu sustantie sed ex situatione siue albus siue niger sit

dū ppria locis situati sunt possunt ad
 duo loca p̄bulare dexter ei qui niger ē
 vsus dextrā p̄gens se ī spacio nigro et
 uacuo an̄ agricolā locat q̄s et p̄gruam
 fuit ut iudex possessiones et laborena sim
 iura sibi credita deffenderet idem uero
 tpe vsus sinistrā p̄gens ad spacium ni
 grum et uacuū an̄ medicam p̄ ambulat
 q̄s satis p̄gruū fuit q̄ rōe scie medici et
 iudices sunt affines licet offō defferant
 sicut enim medicus h̄z curare corpora
 et ad sanitatē reducere sic et iudices ha
 bent animosas p̄teptiones sanare et re
 ducere ad concordie unitatem. Sini
 ster uero qui ē albus duos habet ex p
 prio loco p̄gressus unū uersus dextrā
 ad spatium albū et uacuū an̄ mercatores
 sitū et h̄z mercatores sepe idigent cōsi
 lij set litteras eorum p̄ iudices idigent ter
 minari aliū p̄gressum h̄z vsus sinistra
 ad spatium uacuū et albū an̄ luxozes et ri
 baloos et q̄ tales sepe rixas et quādoq̄
 furta cōmittunt p̄ iudicē h̄nt puniri.
 Est autē scien q̄ alpbiles sper procedūt
 de tertio quadro ī quadrū tertium sper
 seruando propriū situm ī forma ut si ē
 niger sper ī nigro et si ē albus sper ī al
 bo et hec p̄cedendo sper ī angulo āgu
 larijs ei p̄gressus significat cautelā q̄z sp
 ī suis p̄gressib⁹ debēt iudices adhiber
 tria vō quadra reputauit tria q̄ d̄z iu
 dex attendere iustas ei cās d̄z fouere
 recta p̄silia dare cās secūdū alezata de
 iure sententiare nūq̄z arectitudinē deuia
 re unde iudex aut s̄per niger aut sp alb⁹
 ē ut alpbilus et est scien q̄ dexter qui ē
 niger a proprio quadro ubi iuxta regem
 residet vsus dextrā procedendo et ulterius
 vsus sinistra declinat de ide ad dex
 trā proceden et ulterius vsus sinistra ī sex
 stationib⁹ et p̄gressib⁹ totū t̄ buerius
 circulariter agit et tunc ī loco ubi p̄mo
 situat⁹ fuit seiu enit colocati eodez mō

et sinister qui ē albus procedit ut patet
 ī spicienti cuius significatio accipitur
 q̄a h̄z oīs p̄fectio debeat esse ī regno sū
 me debet eē in illis q̄ regno et regi h̄nt
 cōsulere nulla ei ardua et dubia debet
 rex attētare n̄ si iudicuz p̄siliuz iteruēiat
 et ideo p̄fectos necessē ē eē tam sciētia
 q̄z moribus et hec reptat mortus est q̄
 de ternario iternariū q̄drū progredien
 tes tenent ī senario numero q̄ p̄m⁹ ē p̄z
 factus motū p̄ficiūt circularē q̄ motus
 p̄fectus est eo q̄ sinez cōiungit p̄ncipio
 Et hoc de progressu alpbilorum dicta
 sufficiant .

Capitulum quintum de progressu
 militum Rubrica .

nunc Anc autē ad militū accedētes p
 q̄z sū dicam q̄ miles sine sit d̄z
 t̄ r̄ sine sit sinister d̄z dexter est albus
 sinister est niger motus autem eoz talis
 ē q̄ quilibz eoz talē naturā h̄z ut alb⁹
 p̄grediat ad nigru quādrū q̄s decli
 nat ī alpbiloz quādrū sic p̄z ī miliet des
 tro q̄ alb⁹ ē et rex p̄gress⁹ ī loco p̄p̄o si
 tuat⁹ h̄z unū vsus dextrā ī loco nigro an̄
 agricolā et p̄grue q̄z cū agricolā laborat
 et agros colit cū miles custodire d̄z ut
 sibi idē et militi ac eq̄z p̄bula colligat et
 ministret fm p̄gressuz tenet mouē se et
 ponē an̄ lāificē ī spacio nigro et uacuo
 et illū d̄z protegere q̄ uestes et alia necia
 corpi tegunt a operat⁹ et facit tertiu pro
 gressū h̄z vsus sinistra ī loco ubi merca
 tor situat⁹ an̄ regē q̄ locus niger ē et con
 grue q̄ miles p̄sonā regis tāq̄z propaz
 h̄z deffēdere et tueri cū vō p̄mū locū uer
 sus dextrā tenuerit quātor q̄ora circuit
 cū uero ante regem statuit .vi. quāora
 p̄strigit Eodez mō ē de sinistro q̄ fm si
 tū probuz niger est et sp albus sit . Et
 eodez mō ad bellū p̄grediens sua v̄tute

et cetera et multiplicatur in quadris cum ei
niger versus regem et albus uer- us eum e-
p- ambulat unus ante reginam ut sinister
alius ante regem ut dexter se locat qui regem
et reginam ad modum corde cingentibus se
uident cum uero ad bella decedentes
et capum requirentes sibi inuicem obui-
ant militaris uirtus se in eis perfectius
manifestat miles enim cognosci non potest
cuius pagnie sit nisi cum certa uirtutem
monstrauerit coluenerat enim fortes mi-
lites et expti in principio cum arma susci-
piunt tremere timere collez pallefcere. S-
naribus eius sanguis exire cui? signum
pbitati potius attestat quam uitio. Cre-
dibile namque est eum qui p- mendo timore
p- cutit cum ad bellum ueniret p- statius
agere nec terga uertere cum ad hec per-
ueniret ubi timor mortis a natura pui-
sus ante non uidet p- tialiter imminere si
bellando fortiter repercutit quod natu-
ra ante p- uisus non uidet in p- mendo ipse
uirtuti irascibili ministrat magni enim
ante e- p- siderato arduo piculo non cedere
sed p- stante se ultra hostibus bellando of-
ferre quod et milites rep- tant cum in p-ncipi-
endo p- gredi non possunt nisi ad tria
quadra et circa fines regni cum uero
extra fines exiliunt tam cordati et uirtute
asupta usque ad .viii. quorsa p- siliunt
ac inuentos hostes p- sternunt sc- e- de
omni hoie qui de se humilia sentit dum
expositus fuerit uirtute clarior lucef-
sit quod enim se humiliat exaltabitur et qui
se exaltat humiliabitur et hoc de mili-
tibus dicta sufficient.

Capitulum sextum de progressu et
motu Rochorum.

Rochorum senlegatorum aut uicario-
rum progressus talis est dexter enim ni-
ger sinister uero albus cum os scachi fuerit in
locis p- prijs situati tam nobiles quam p- plares
res hoc attendum est quod tam rex quam alij nobi-

les quam et p- plares habent uirtu- liter ut ad
certos terminos possunt p- gredi soli sunt
rochicum sint in duximilla habent p- gredien-
di uirtute nisi eis p- nobiles aut p- plares
uia fuerit expedita. quod id est quia cum
ipsi sint uicarij et legati eorum amicitias
uirtutem non habet donec incipint exerce-
re in terra ergo palatium regis resistentes
legatione finigi non possunt statim aut cum
exierint uti possunt ante arege sibi p- cess- a
eorum enim auctas magna est cum p- sona re-
gis gerat et id uacuo tabulario existen-
te p- totum tabularium qui p- regnum uolucur-
runt et tam in albo quam in nigro eorum quibet
sue dexter sine sinister fuerit totum cu-
rit sicut uacuam terra a suis quam ab aduersarijs
inuenerit expeditum cum uero aliquis eo-
rum in angulo tabularij se inuenerit ad
duas lineas quod horum quantumque exten-
sas potest p- gredi et morari cum uero
in medio tabularij se inuenerit quatuor
lineas quod aduato- rum p- ambulare poterit.
et est sciendo quod rochi nunquam p- gres-
sunt in angulum sed sper in rectum si-
ne quando cedant sine reuertant omni-
bus qui regi subditi sunt tam bonis quam
malis auctoritas uicariorum clare debet
patere quam sit recta et iustu- tate uo uertu-
tis sunt in bello ut ipsi duobus liceat ad
uersarium regem dep- dere ac captum regno
p- uare et uita sic fecim est cum citus rex p- sari-
et darsi rex medoz baldasar babilone
regem nepotem enilmerodach sub quo
hic laudus in eum est una nocte regno et
uita priuauerunt. Et hoc de progers-
su rochorum ad p- ns dicta sufficiat.

Capitulum septimum de progressu
et motu omnium popularium.

Quod nomen popularum unus est pro-
gressus nam a primo quadran-
situati sunt p- gredi possunt ad terminum
quod nomen eo quod quasi securi extra regni p- finia
sistunt cum uero extra regni terminos p- siliant

A nobilitate

uno quadro stentis p i directu ascendit
 nuqz in rebus i rectu aut eites curat
 p virtute acqreere qd nobiles situati reti
 ent dignitate un si sic p milites z alios
 nobiles adiuti fuerint q ad linea ad
 fariorz qdra puciant p vtute acgrut qd
 regie de gr a excessuz e na si qd eoz ad
 ocam linea poterit puenire si alb fuerit
 ut e agricola lsifex medic et custos ci
 uitatis regie dignitate acqstia tenet ut re
 deudo vsus ppria i pmo pgressu ac in
 ceteris eib ut vcm fuit de pgressu re
 gine tenebunt si vo aliqs pplariu niger
 fuerit ut e faber ferrarius mercator ta
 bernari et ribalons eodem modo dice
 tum ad lineoruz aduersoru nobilitu siue
 dampno ptenerint p virtute regine ni
 grae dignitate z pgressuz acqret et autē
 sciendo populares ascēdentes i rectum
 si qz nobile uel popularē iuenerit adōsa
 riū et hoc i āgulis ipm adextis et a fini
 stris cape uel occidere pnt cū ei tales ha
 beāt suspecti ne psonā popularis in di
 rectu ascēdētis uel res ipius uelint di
 ripe et lex oīs uult ut nū ui repelere lice
 at cum moderamine inculpat teulle alte
 rum aduersarium in angulo dextro tā
 quam psona insidatorem Alterum fini
 stro tanqz rerum suarū iuasorez cape
 pot ad album uero uel nigrū quadrum
 ascēdendo i rectum uel in angulis p
 gredit popularis nūqz aut rectē linea
 dextrā l sinistra retrocedē p gredit ne
 motales pplares despiciat qz tā ad im
 perium qz ad summū pēti ficatū uirtu
 tibus predictos et gratijs legimus pue
 nisse cum greges qdam noie armis et
 diuitijs esset in opulentissimo indie re
 gno in flatu aīo et uenisset ad hospitū
 apolinis sciscitatus an aliquo mortali
 um se esset felicitior ex abito sacrorum
 spectu uox insenuit que ei pretulit quen
 dā pplare noie agalās sophilidī hic enī

paupim reb' aīo diues et etate senior
 qz terminos agri sui nūqz excefferat sic
 ergo dictus apolo magis approbavit
 cum securitate agalay sophilidij rude ti
 gurium quam tristem curis et sollicitu
 dinibus aulam regiam gzigis ditissim
 mi magis ei aprobavit paucas glebas
 pauoris in expertes quam horam libie
 pinguis simam metu reffectā hic paup
 vtuosus agalās et sectarissim' ubique
 fuit cum enī homo e natione iserioz uir
 tute vo superior tāto gliosioz redditur z
 famosior Virgilius mātuantus nati
 one huilis sapia maxim' toto orbe ter
 raz claret cū ei ei semel diceret quidem
 q uersus homeri opi suo isereret rīdit
 esse magnaz uirtū clauam excutere de
 manu herculis et hoc a pgressu popul
 larium dicta sufficiant.

Caplm. viij. de epigotatione totius
 operis libri huius .

b Reuiter i qztuz poterit oia q
 oxim' supial p strigētes dicim'
 hūc ludū iuentū tpe enilmerodach rēgis
 babilonem cum aut inuenit xerxes seu
 philometor filosofus canā aut qz ipm
 iuenit fuit regis correctio hec tā patet
 mētibz pms caplis tractus pmi cū ei
 rex malus esset et impius et non possz
 correctiones substinere sed etiam cor
 rectores occideret et multos prudentis
 simos occidisset populus qui multum
 tristabatus de regis uita mala rogauit
 dictum filosofum ut regē de sua uita
 increparet quod cū filosof' ppl'o alle
 garet mortē sibi sine dubio iminere po
 polis ait certe aīi debes mortem ellige
 re qz q forma in ppl'o uolet qz regis
 uita de testabilis sit tuo consilio maxie
 cum eum in crepare non audeas ut tu
 dicis . Quod audies filosofus ppl'o

pmiffit regem corrigere. Et cogitare
cepit modū quo et mortē euadere et pplo
pmiffum fuaret et tūc phasad intē to
talē se pūlit scacheriū cū lxiij. quadis
iueit ut dēzē in caplo de scacherio for
mas scachoz ad formā hūanā de auro
et argēto exposuit et formauit sedz qz di
xim? i caplo de formis scachoz it tracta
tu sedo et tertio pgressū aut eoz descrip
sit et motum fm qz dē in ē de motu eoz
i quarto tractu cū aut dē s phlosos? sic
ludū totū ordināz et tā coram multis
i regnis aula ludere i epissz placuiff et
aut ludus oib? rex supuenit et ludē dsi
derauit et tūc phlosos? regē de ludo ac
pgressu scachoz icēpit docerē dīcēdo p
mo quō rex decet hēre clemtiā iustitiā et
ptinentiā fm qz pzi caplo de forma re
gis docere et cepit de forma regie de
cuis progressu dicens quales mores re
gia hēre dz docere et de aliphilibus tam
quā de iustis iudicib? et psciliarijs quos
i regno necesse ē esse item de militib? qz
sapientes et quam liberales esse debent
amplius de uicarijs regis et morib? sic
dēm ē i pōcis caplis de formis nobiliū
docuit isup quō pplares debēt itendere
artificijs suis et in eis seruire nobilibus
quare etiā sūt an nobiles situati ut hēc
in tractu quarto capitulo de scacherio
cū sic phlososus pōcis uitā regis curialz
rephēdit et qsi rephēdēdo regē et no
biles i ipso scacherio situatos. rex apbo
requisit ut qz sub pēa capitis sibi diceret
qre hūclonū iueniffz et qeum inuenire
moniff et tūc phs timore coactus rñdit
quō populo requirētū pmiff erat qz re
gem corrigeret sed cum timeret mortē
uidēs qz ipse rex alios sapientes occidif
set eo qz tante fuiffent audacie qz ipsi
i crepare ausiff fuiffent dixit se i anx eta
te positū quāz uitā seruaret et modum
curialz correctionis regis possz inuēni

re cogitationez aut maxia pcedente hūc
luduz inuenit ut regis uitam meliorare
possit et curialiter corrigendo uitā tertie
pstone formare cepit i ipso scacherio ad
memoriam et in publico ad dūcendo ut
ipse rex qui luduz discere cupiebat dicta
de tertia persona tamquāz dicta sibi at
tenderet et sic saltez uitā mutaret et mo
res. Ad didit etiam se hunc ludum inue
niffe ut nobiles et habundantes in dñi
tlijs et pace temporis gaudentes occio
sitate tēpīs uitaret p hūc ludū ouz lu
dēdo ei ēēt attentī. ulterius ut daret
materiā meditādi multū et iueniēdo u a
rias rōes super eo. Rex autē in auditū
hūi? modi casū cogitās et qz nobilē cor
rectōis mōm dēf phlosos? iueniffz phi
lososū rgratiā dō uitā et mores ad mada
tū et ad mōz qz phlosos? cū dūcēt uolu
it p mutauit. Sic qz ē ut rex qz pūf
erat i ordinatus et impius iustus fierē
ac corā oīuz oculis i uirtutib? et morib?
gratiosus siue uirtutibus ei uitā dūcēt
hōis non est opus s; bellū igitur ad il
lum recurramus qui ē uirtus a quo oīs
uirtus manet et grā ut nobis cui dona
uit p modo aliquid ad honorē uobiliū
dicere det grām i pnti ut in ppetuū pos
simus cū ipso uiuere et regnare. Hūc
aut libellū ad honorē et solatiū nobiliū
et maxime lud? scientiū. Ego frater ia
cobus de cessolis ordīs pd catoz cōpo
sui et ad hūc finē pduxī donante illo
a quo descendit omne datū optimū et
omne donū pfectuz. Deo igitur sit oīs
honor et gloria in seculū secloz Amen.

S I A I S.

Impressum Mediolani ad impēfas
Paulini de suardis Anno anatali chri
stiano. Mcccc lxxviij. die. xxiiij.
mensis augusti.

